5122

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౫ { వ్యయ ఆశ్వయుజ - ఫాల్గునములు } సంచిక ౪-౬

శ్రీ వృభల సుందరరామ భవనప్రవేశమహోత్సవము నిర్మాణ నివేదిక.

ఆంధ్రుల నెల్లర నేకముఖముగఁ గూర్చునది యాంధ్రభాషయే. జాతిజీవనము సంస్కృతియు వాఙ్మయమునఁ బ్రతిబింబిత మగుచుం డును. ఆంధ్రజాతీయౌన్నత్యమునకు, భాషాభివృద్ధియు వాఙ్మయసేవ యు ముఖ్యమని గుర్తించి, వంగీయసాహిత్యపరిషత్తు మున్నగు సంస్థల నాదర్శముగఁ గొని శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు 1911 వ సంవత్సరమున మద్రాసునగరమున, కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు గారు, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు మున్నగు పండితులయొక్కయు, విద్యాభిమానులగు శ్రీ పీఠికాపుర, బొబ్బిలి, వేంకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరులయొక్కయు సాహాయ్యముతో నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును స్థాపించిరి. శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరులు మొదటినుండియుఁ బరిషత్తునకుఁ బట్టుగొమ్మలై, స్థాపనసమయమున విరాళముల నొసంగుటయేగాక, ఆంధ్రనిఘంటు

నిర్మాణమున కగు ధనవ్యయ మంతయు భరించుచున్నారు. 1925 వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిషత్కార్యస్థానము మద్రాసునగరమున నద్దె యిండ్లలో నుండినది.

మద్రాసునుండి యాంధ్రదేశమధ్యమున నొక నగరమునకు మార్చుట యావశ్యక మని గుర్తింపఁబడి 1925 లో నీకార్యాలయము కాకినాడకు మార్పఁబడినది. ఆంధ్రభోజు లగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపురము మహారాజావారు రుచితముగఁ బరిషత్కార్యస్థానమునకు భాండాగారము నకు నొసంగిన భవనమున నేఁటివఱకు నెలకొల్పఁబడియున్నది.

పరిషత్తు నానాఁటి కభివృద్ధిఁ జెంది యయిదువేల తాళపత్త్ర గ్రంథములను, 5 వేలకు మించిన ముద్రితగ్రంథములను సమీకరించినది. దినదినాభివృద్ధి నందుచున్న భాండాగారమునందలి ముద్రితాముద్రిత గ్రంథములకుఁ దగిన స్థలము లేకపోవుటచేతను, పరిశోధకులకు, పండితులకు, గ్రంథపరిశోధన మొనర్చుటకు, ప్రశాంతము, నిర్మలము, విశాలము నగు వసతి లేకపోవుటచేతను మిక్కిలి యిబ్బంది కలుగుచుండెను గాలియు వెలుతురును దుర్లభమై బీరువాలు క్రిక్కిఱిసి యుండెను.

అనుకూల మగు స్థిరావాసము కల్పింపవలె ననుకోర్కె సఫలము కాకుండఁగనే పరిషత్స్థాపకు లగు శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారు కాలధర్మ మందిరి. విదుషీమణియు, త్యాగినియు, మహాశయురాలు నగు శ్రీ ప్రభల వేంకటసుబ్బమ్మగారు పరిషత్తునకుఁ గల లోటుఁ దీర్ప సంకల్పించి సముచితముగనే తన సోదరికుమారుఁ డగు శ్రీ చివుకుల నారాయణమూర్తిగారిచేతను, మా కార్యాలయ ప్రధానోద్యోగి యగు శ్రీ ఓలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారిచేతను బరిషత్కార్యనిర్వాహకవర్గమువారికి భవననిర్మాణ ముత్తమ మని శుభసందేశ మంపిరి. అంతటఁ బరిషదధ్యక్షులు, కార్యదర్శులును, గొందఱు

కార్యనిర్వాహకసభ్యులును శ్రీ వెంకటసుబ్బమ్మగారిని సందర్శించి తమ కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనము లర్పించిరి. వీరల నాదరముతో సత్కరించి, యమితానందముతో నాలుఁగువేలరూప్యముల ప్రొవిన్షియల్ ల్యాండ్ మార్ట్గేజి బ్యాంక్ డిబెంచరుపత్రముల నిచ్చి యాపత్రముల విక్రయించి పరిషద్భవనమును దమభర్తగారైన కీ. శే. ప్రభల సుందర రామయ్య, బి.ఏ., బి.ఎల్., గారి పేరట నిర్మింపవలసిన దని వారు కోరిరి. ఆ పత్రముల నిచ్చుతఱి,

"బ్రదుకవచ్చుఁగాక, బహుబంధనములైన, వచ్చుఁగాక లేమివచ్చుఁగాక, జీవధనములైనఁ జెడుఁగాక పడుఁగాక, మాటఁదిరుగలేరు మానధనులు."

అని యామె చదివిన పద్యరత్నము నిరంతరము మా చెవులఁ బ్రతిధ్వనించుచునే యున్నది.

ఆ పత్రములు పరిషత్తుపేర మార్చి విక్రయించుటకుఁ గొంత కాలము పట్టినది. తుదకు శ్రీ నేతికంటి శ్రీనివాసకోనేటిరావుగారి సాహాయ్యమున రు 5460 లకు విక్రయింపఁగలిగితిమి. స్థలాన్వేషణ మునఁ గొంతకాలము గడచిపోయినది. మా కార్యనిర్వాహకసభ్యు లగు శ్రీ దివాన్ బహద్దరు కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుఁడుగారి నర్థించి రు 2750 లకు నీప్రదేశమును గొంటిమి. వారు దయతోఁ గ్రయధనమునుండి రు 500 లు తగ్గించి మాకు విక్రయించి నందులకు మేము వారికిఁ గృతజ్ఞులము. ఇంజనీయరు శ్రీ చల్లా కామే శ్వరరావుగారు గృహనిర్మాణమునకు వలయు ప్లానులను వ్రాసి యిచ్చి కట్టడపుఁ బనిని స్వయముగఁ బరిశీలించుచు మాకు మిక్కిలి తోడ్పడిరి. పునాదులు పూర్తియై కట్టడములు కొంతయెత్తునకు లేచుసరికి ధవళేశ్వ రమునుండి విచ్చేసి శ్రీ వెంకటసుబ్బమ్మగారు పరిస్థితుల నెల్ల స్వయ ముగ విమర్శించి మరల రు 3080 ల నిచ్చి యుద్ధకారణమున విపరీత ముగ ధరలు పెరిగినందులకు జంకవల దనియు, భవననిర్మాణ మాఁగ

కుండఁ గొనసాఁగింపవలసిన దనియు మమ్ముఁ బ్రోత్సహించిరి. కట్టడపుసామగ్రి దొరకుట దుర్లభమైనను వారి నిరంతరప్రోత్సాహముచే భవనము చుట్టువరండాలును, వెనుకగదులును బూర్తియై వానిపై డాబాకూడఁ ద్వరితముగ నిర్మింపఁబడినది. యావదాంధ్రదేశమునకును సంబంధించిన సంస్థ యగుటచే సభలు జరుపుటకుఁగూడ ననుకూలముగ నుండుటకై విశాల మగు సభాంగణము నిర్మింప నుద్దేశింపఁబడినది. కాని, దొరతనమువారి నిరోధమువలన వలయు దూలములుగాని, యుక్కుకంబములుగాని లభింపలేదు. తుదకు గంగోలుసంస్థానాధీశులగు బ్రహ్మశ్రీ హోతా వీరభద్రయ్యగారి చింతపల్లిముఠాకుఁ జెందిన దుర్గమారణ్యముల వలయు కైవారము, పొడుగు గల మ్రాకులను గొని నఱికించితిమి. వానిని కాకినాడ చేర్చుటకు మిక్కిలి కష్టపడవలసివచ్చినది. దైవానుగ్రహమునఁ దుద కెట్లో వానిని కాకినాడ భవనము నొద్దకుఁ జేర్చితిమి.

ఈ కార్యమున మా కనిర్వచనీయ మగు కార్యదీక్షతోడను, బుద్ధికుశలతతోడను సహాయపడి యీ మ్రాకుల దుర్గమారణ్యములను, పర్వతపంక్తులను దాఁటించి గోదావరీతీరమునకుఁ జేర్చి కృతకృత్యులయిన గంగోలుయెస్టేటు ఉద్యోగులగు శ్రీ తణికెళ్ళ రామకృష్ణమూర్తిగారును, శ్రీ పుల్లాపంతుల వేంకటసుబ్బరాయ్‌గారును, పోలవరమునఁ దమ దేశసేవచే "ఆశ్రమము డాక్టరు" అని ప్రసిద్ధిబొందిన శ్రీ మాచిరాజు సత్యనారాయణగారును, నిరంతరస్మరణీయులు. అధికారబలము కాని, ధనవ్యయముగాని సాధింపలేని యీ మహాకార్యమును వారికిఁ గల భాషాభిమానమే సాధించినది. వారిలో డాక్టరు సత్యనారాయణగా రాకస్మికముగ నిటీవల దివంగతులై యీశుభసమయమున లేకుండుట మిక్కిలి విషాదకరము.

గొప్పప్రయత్న మొనర్చి కాకినాడకు దూలములఁ జేర్చినంతలో యుద్ధసన్నాహములకై సగము నిర్మాణమైనభవనమును యుద్ధ

కార్యవర్గమువారు తీపికొన యత్నించిరి. విద్యావిషయక మగుసంస్థ యగుటచే వా రాప్రయత్నమునుండి విరమింప, మిగిలిన భవననిర్మాణ కార్యముల నతిత్వరితముగఁ బూర్తియొనర్చి నేఁటి కీభవనమును బరిషత్తున కర్పింపఁగలిగితిమి. స్థలము క్రయధనము రు 2250 లు గాక భవననిర్మాణమునకుఁ బ్రత్యేకించి యింతవఱకు 15866-3-6 ల రూప్యము లయినవి. ఈ ద్రవ్య మంతయు శ్రీ వెంకటమబ్బమ్మగారే వహించియున్నారు. వీరి వదాన్యత లోకుల కాదర్శప్రాయము వీరు రాజమహేంద్రవరమున క్షయపీడితులకై యేర్పడిన శానిటోరియము నకై పదివేలు వెచ్చించి రోగులకు వసతులు నిర్మించిరి. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకును, తిరుపతిప్రాచ్యసంస్కృతకళాశాలకును గొప్ప విరాళముల నొసంగిరి. అన్నదానమునకై తిరుపతిలోను, ఇతరప్రదేశములందును పెక్కునిధుల నేర్పఱచిరి. ధవిళేశ్వరమునఁ గల దేవాలయములను, పూరీజగన్నాథము మున్నగు క్షేత్రములందును దైవకార్యములకై విశేషద్రవ్య మొసంగిరి. బీదబాలురసహాయార్థము ధవిళేశ్వరముహైస్కూలున నొక నిధి యేర్పఱచియున్నారు. ఈ పరిషద్భవనమునకై వీ రొసంగిన ద్రవ్యమునుగూర్చి యిదివఱలోఁ దెల్పియుంటిమి. అన్నిటికంటె మహత్తర మగు విషయ మేమన, వీరు తమకుఁ గల యాస్తినంతను దానధర్మములకుమాత్రమే వినియోగింప దృఢనిశ్చయులై యున్నారు. ఇట్టి యుదారస్వభావము గల నారీతిలకమును దలఁచి యాంధ్రదేశమంతయు గర్వింపవలసియున్నది. అడిగిన దిచ్చెడువారును, వేలు కోరిన పదివే లిచ్చెడువారును గలరు. కాని తమ సర్వస్వమును దానధర్మములకును, అందును, ముఖ్యముగ ఆంధ్రసారస్వతాభివృద్ధికి నర్పించి ధన్యజీవిత్వమును గాంచిన మహోదారు లుండుట యరుదు. దానికి నాంధ్రభాషాభిమాను లందఱిపక్షమున మేము ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాము. వీరి యౌదార్యముచే నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు స్థిరావాసము నేఁటికిఁ గల్గినది. దీనికిఁ బుట్టును బ్రోత్సా

రము నిర్మింపవలసియున్నది. ఇంకను గొన్ని గదులు నిర్మించినఁగాని పుస్తకభాండాగార మంతయు నిముడ్చుట దుష్కర మని తోఁచుచున్నది. ప్రస్తుతభవనమున నొకగదిలో మాత్రమే ముద్రితగ్రంథముల నుంచుటకై యేర్పాటు గావింపఁబడినది. తాళపత్రగ్రంథములను విడివిడిగ నమర్చుటకుఁ దగిన బీరువాలను జేయింపవలసియున్నది. అందులకుఁ బ్రత్యేకించి ధనసహాయము కావలసియున్నది. ఈ స్థలమున కైన ద్రవ్యమునుగూడ సమకూర్పవలసియున్నది. మహోదారులగు మీవంటి భాషాభిమానుల సాహాయ్యమునఁ బరిషత్తున కవియు నచిరకాలముననే లభింపఁగల వనియు, పరిషత్తిఁకమీఁద నితోఽధికముగఁ దన కార్యక్రమమును నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాఁగించి జాత్యభివృద్ధికిని, భాషాపోషణమునకును, వాఙ్మయసేవకును దోడ్పడఁగల దనియు విన్నవించుకొనుచున్నాము.

ఈ భవననిర్మాణమున మాకు సహాయ మొనర్చిన మిత్రులందఱకును, అందును ముఖ్యముగ మాకు దుర్లభమైన చలువరాయి నొసంగిన శ్రీ ముప్పన అంకయ్యగారికిని మా కృతజ్ఞతావందనములు.

కాకినాడ,
8-6-46.

ఇట్లు,
పరిషద్భవన నిర్మాణోపసంఘము.

ప్రశంసా పద్యములు.

శ్రీః

ఆశీశ్శ్లోకాః

శ్లో. శ్రీనజ్జయపురాధీశం పాయా చ్ఛ్రీవల్లభస్సదా
యదాశ్రియాత్కళాస్సర్వావర్ధంతే హృదయంగమాః ॥

శ్లో. నిపుణం కావ్యనిర్మాణే కవిగౌరవతత్పరం
ధీరం శాంతగుణోపేతం దూరీకృత రజోగుణమ్ ।

శ్లో. గ్రాంథికాంధ్రప్రియం ప్రాజ్ఞం హృద్యార్థపదకోవిదం
ఛందోవ్యాకరణాభిజ్ఞం సద్విద్యన్మౌకశేఖరమ్ ।

శ్లో. స్తుత్వాహ్వానం సదయహృదయః పాలయామాస యోనః
సర్వా నస్మాన్ సువసునిచయై ర్మానయామాస తుష్టః
గీర్భిః శ్రీభిః సుగుణనిలయో దూర మాయా త్ప్రసన్నః
తం శ్రీమన్తం ప్రభువర మముం సర్వదా భావయామః॥

శ్లో. శ్రీవిక్రమప్రభువరం సౌశీల్యగుణభూషణం
సంరక్షతు కృపాసింధు ర్భగవా న్పార్థసారథిః ॥

ఏవం విద్వద్విధేయః
కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రీ.

పంచరత్ని

శ్లో. విక్రమదేవోవర్మా, వర్మేవాశేషవిబుధవర్గస్య ।
సంరక్ష్యతాం త్రివిక్రమ, దేవే నాపమ్యతో రమామహీపః

శ్లో. నతత్రవిద్యయా య, స్తథైవచ తత్త్రవిద్యయా ప్రథితః ।
విక్రమదేవో జీయా, దవిక్రమో మార్గయాయిపురుషేషు ॥

శ్లో. విబుధానాం సమవాయే, సమవాయేనైవ స సమవేత్య।
సమ్మోదయన్ సదా తాన్, విక్రమదేవ శ్చిరం జయతు॥

శ్లో. న్యాయే పదే ప్రమాణే, నైవ ప్రస్ఖలతి యన్మతిః క్వాపి।
తాదృశ ఏవ భవిష్యన్, విక్రమదేవ శ్చిరం జీయాత్॥

శ్లో. క్షత్త్రియవంశే నృపతి, ర్విరళో విరళో బుధోఽ ద్య విప్రేషు।
ఏవం సరసత్త్రత్రా, ప్యేతత్త్రయయోగతో మనః పూర్ణమ్॥

కాకినాడ,
9-6-46. } దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రి.

ప్రశంసాపంచరత్నములు.

శ్రీ ప్రయాగ వేంకటరామశాస్త్రిగారు.

శ్లో. కల్యాణ మాంధ్రసాహిత్యపరిష ల్లభతాం చిరమ్
ప్రాచీనా ఉత్తమగ్రంథాః ప్రకాశంతే యదాశ్రయాత్.

సీ. కంజాతహితవంశసంజాగ్రదంభోధి
సంజాతమందార! స్వాగతంబు
అతులసమోదంచితజయపూర్ణమహారాజ్య
ప్రాజ్యవైభవయుతా! స్వాగతంబు
సదుపేయవిబుధసంసదుపేతసాహిత్య
సమాశ్రితప్రదాంచితా! స్వాగతంబు
కలితవిక్రమభోజతులితా! విక్రమదేవ
వర్మమహారాజ! స్వాగతంబు
అంచు స్వాగత మిమ్ము ప్రత్యగ్రభవన
భాజనమున నిమ్ముఁ జేర్చు నీ రాజమూర్తి

కధిగతాఖిలవిజ్ఞహస్తావలంబ !
ప్రథితచరి తాంధ్రసాహిత్యపరిషదంబ !

సీ విశ్వవిఖ్యాతాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయా
ధ్యక్షతోల్లసిత ! దీర్ఘాయు రస్తు
దానాపజితకర్ణ ! దీనావనపరాయ
ణానందితబుధ ! చిరాయు రస్తు
సకలకలాభిజ్ఞ ! సుకవితాతత్త్వజ్ఞ !
విభువర ! వంశాభివృద్ధి రస్తు
పుంజీభవజ్జగద్రంజకసుగుణపుం
భావస్వరూప ! శుభాని సంతు
అనుచు దీవింపు మిదుహర్మ్యప్రవేశ
మహసభాపతి నధ్యాత్మమతి సనుతుని
సరససాహిత్యచయసముద్ధరణకలిని
వరిని విక్రమదేవభూపతిని సతము.

సీ. మహిత జయంతి రామయమహాశయచతు
రాస్యుండు సృజియించె నాది నేది
రహిమీఱ శ్రీసూర్యరాయమహోదార
భూదారసంభృతిఁ బొలుచు నేది
నానాదిశాఖ్యాతదాసేంద్రసముదయం
బొసఁగు కేలూఁతల నెసఁగు నేది
సద్వ్యవస్థాపకాచార్యసూర్యేందుమ
హోద్యమద్యుతులఁ జెన్నొందు నేది
అట్టి శాస్త్రపురాణేతిహాసనదులఁ
బరఁగి సత్కావ్యసస్యసంభరిత యగుచు
నమరు నీయాంధ్రసాహిత్యసమితి జగతి
రద్ధ వర్ధిల్లు నాచంద్రతారకముగ.

సీ. ఆంధ్రవాఙ్మయరక్షకై యాంధ్రసాహిత్య
పరిషత్సమాఖ్యతోఁ బరమపూజ్యఁ
బైన మీయగ్రజుం డల రామయార్యుఁ డీ
వితతవిద్యాసంస్థ వెలయఁజేసె
ఆమహాసంస్థకై యతిరమ్యసువిశాల
భవనంబు నిర్మించి భర్తపేర
నర్పించితివి నీవు త్యాగ మిట్టి దటంచు
సజ్జను లెల్లెడ సన్నుతింప
పుట్టినింటికి మఱియు నీ మెట్టినింటి
కసమయశము గూర్చితివమ్మ సాధ్వి!
రామయానుజ! సుందరరామపత్ని!
సుగుణనికురుంబ! వేంకటసుబ్బమాంబ!

సీ. ధనవంతు లెందఱెందఱు లేరు ధరలోన
నరయ ధర్మాసక్తి యరిది గాక
ధర్మాత్ము లెందఱెందఱు లేరు ధరణి స
త్పాత్రదానంబు చొప్పడదు గాక
దానశీలురు లేరె ధరణిలోఁ బెక్కండ్రు
రిట్టి విద్యాసంస్థ కిడరు గాక
ధన్య వీ వెంతయుఁ దలఁప నీదృఙ్మహా
భవన మిచ్చితి వాంధ్రభాషకొఱకు
రమ్యవితతంబు సుందరరామ భవన
మలరుఁగావుత మాచంద్రతార మవని
దాన పాత్రజ్ఞ! మీ పుణ్యదంపతులకు
శాశ్వతసుఖంబు లొసఁగు సర్వేశ్వరుండు.

ప్రశంస

గీ. కనెను మును రామమూర్త్యంబు ఘన మనీషి
యాంధ్ర సాహిత్య పరిషదంబను లతాంగి।
మేనగోడలి కొక దివ్యమైన సౌధ
మలవరించె వేంకట సుబ్బమాంబ నేఁడు।

గీ. ప్రథితమైనదియ జయంతివారి పుత్రి
ప్రభలవారి యిల్ సేరు,టాక్రమమె యిపుడు।
నాంధ్ర సాహిత్యపరిషద్బ్రాహ్మి ప్రభల
వారి యిలు సేరి పాలించెఁ బ్రజలు మెచ్చ॥

చ. అభినవ భోజుఁ డాదిగ మహామహులైన వదాన్యశేఖరుల్
ప్రభువులు తెల్గుభారతి కపారసపర్యలు సేయువారు స
ద్విభవము గల్గువారును మదిం దలపోయర; యైన నేఁడు మా
ప్రభలకొలంపు వృద్ధ సలువారె సౌధ మొసంగె నాంధ్రికిన్॥

కాకినాడ,
9—6—1946. } విద్వాన్. పిసుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రి.

మంగళాహ్వానము.

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి.

౧

కోమరారన్ జయనాదభంగిఁ దెలుంగుల్ ముప్పదేనేండ్ల నీ
కోమరుం బ్రాయపుగాథ సాధుగతి వాకోఁగా, మహారాజు వి
క్రమదేవేంద్రుఁడు స్వాగతోక్తి నొడువంగా నుత్తమంబైన ది
వ్యముహూర్తమ్మున గ్రొత్తలోఁగిలికి సారభామా! రమా.

౨

మొదట జయంతి రామయ్యను మోదమున న్మది నిల్పుచేసి య
ప్పిదపఁ బిఠాపురప్రభునిఁ జేకొని సుందరరాము నెన్ని యా
పదపడి యిందు నీవు కుడిపాదము వెట్టి గృహప్రవేశసం
పద నొడఁగూర్పుమా! తెలుఁగుభారతి! హారతిఁ గొందు వెల్గునన్.

3

పొలపముదక్కి పుర్వులకు భుక్తులు వెట్టెడి తాటియాకుఁగ
ట్టల నెల వేర్పఱించుకొని డాఁగిన నీదెసఁ బ్రీతి దోఁచి, ని
స్తులదయఁ జూచె నీ ప్రభల సుబ్బమ; కావున నీవె నిండుఁజూ
పులఁ దిలకించి తద్భవనముం గళ సేయుము వాగ్వధూమణీ!

౪

వెనుకటివారు సూత్రమును వేసిరి, మోసిరి తెల్గురాజు లె
ల్లి నడుసు మంటిముద్దలు, చెలంగి కవీశులు తీసి రిట్టికల్
గనప పునాది దిట్టముగఁ గట్టిరి పండితపాళి గూడి, నూ
తనభవనప్రవేశము ముదంబునఁ జేయుము వాఙ్మయేందిరా!

౫

మురువున శాస్త్రపండితులు, భోజసమానులు రాజులున్, గవీ
శ్వరులును వందిమాగధులపద్ధతి బారులుతీరి నీశుభో
త్తరచరితంబుఁ బాడఁ, బలితం బగు వేడుక నాంధ్రసాహితీ
పరిషదమోఘహర్మ్యతలవాస మొనర్పుము శాశ్వతంబుగన్.

హరిహరశేషాయనమః

ప్రశంసాపద్యోపాయనము.

మ. పరివస్యారచనాచణుం డగుచు సంభావింప మాపీఠికా
పురరాజన్యుఁడు నేఁడు శ్రీ జయపురీభూనాయకావిష్కృతిన్
పరిదీపించు నవీనధామమున నంబా ! యాంధ్రసాహిత్యస
త్పరిషత్సుందరి ! కాపురింపు మురువిద్వత్పాలిఁ బాలింపుచున్.

మ. పరిషద్దేవి ! కళాప్రపూర్ణరచితాహ్వానంబు మన్నించి సుం
దరరామార్యసతీనవీనభవనాంతస్సీమ వాసించుచున్
పరిఘూర్ణింపుము గ్రామ్యనవ్యకవితాపైశాచికాపారదు
ర్భరసాటోపముహుర్ముహుఃకహకహారావావిరామార్భటిన్.

ఆ. వె. అభినవాంధ్రభోజుఁడఁట యాంధ్రసాహిత్య
పరిషదధికపోష్ట, భవనదాత్రి
విప్రసాధ్వి యంట, వేశ్మోత్సవవిధాత
యాకళాప్రపూర్ణుఁ డంట, జళిర !

శా. లేకున్నారొకో నేఁడు గాకపురి బాళిం గేళిం ధామసు మొం
డాకల్పించి మనోవచఃక్రియల నీ యాంధ్రీయవాగ్దేవికిన్
సాకల్యార్పణముం బొనర్పఁ గలశ్రీనాధుల్ వదాన్యుల్ బుధుల్
నీ కొక్కర్తకె మాట దక్కినదిగానీ నేఁడు సుబ్బాంబికా.

చ. విభవకళాభిశోభితనవీనమహాభజనాప్తి సాహితీ
సభికులె కాక కాకపురసర్వజనావళి నీవదాన్యతా
శుభకృతికిన్ ఋణంపడిరి సుందరరామసుధీవధూటికా !
ప్రభలజయంతివంశయుగపాలిక ! వేంకటసుబ్బమాంబికా !

ఉ. నీ నసమానదానకళనే సకలార్థము లంది యొందఁబో
మానవు లాయురున్నతుల మానితసత్పదభోగభాగధే
యానుపమానసంగతుల హాయిగ నుండిరి వీర లెల్ల నీ
సూనులు గారొకో ప్రభల సుందరరామసుధీవధూమణీ.

తుల్యారామేశ్వరము,
9—6—1946.

కవికంఠీరవ, కవిమూర్ధన్య,
కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

శ్రీ కాళికాంబాదైవతః

అత్తకోడండ్రపొత్తు.

శ్రీకారము నేఁ జుట్టుచు
ప్రాకటభక్తిం జయంతి రామయబుధు సు
శ్లోకుని భావించి నమో
వాకము లర్పింతు నాంధ్రపరిషత్సభకిన్. ౧
శైశవ మాదిగాఁ దెలుఁగుచానయశంబును శాశ్వతంబుగా
దేశములందు నిల్పఁ దనధీవిభవంబును వెచ్చఁబెట్టి యా
వేశము లేక తా నభినివేశముతో గృషిసల్పి నిల్పె నీ
పేశలవాగ్విలాసపదవిం బరిషత్పతి రామయార్యుఁడున్. ౨
ఆంధ్రసాహిత్య పరిషదభ్యర్చనంబు
చేయుపూజరి మదిఁ దలపోయునట్టి
కోర్కెలకునెల్ల ముఖ్యమౌ కోర్కె నేఁడు
సఫలమయ్యె మహత్తరోత్సవముకతన. ౩
కనె నొక కన్యకామణిని గౌరవదాత్రిని రామయార్యుఁ డీ
గానముల ప్రోక పోషణము గోరి మహత్తరఖేదమొందఁ బల్
గని తుద కెట్టులో తనసకాశముఁ బాయకయుండ నిల్పె మే
దినిఁ దనకన్యసేవల సుధీమణు లెల్లరు సేయునట్లుగాన్. ౪
ఆమెగుణంబు లెంతటి మహాత్ములకైనను వింత గూర్ప నే
మేమని ముందుగా నిలిచి యిచ్చిరి రొక్కము వేనవేల్ యశః
కాములు మేదినీపతులు కానుకలుగా మఱి యామెనిండు మో
మేమియు విప్పదయ్యె తగునింటను దా వసియింపకుంటటన్. ౫
ముదుసలియైన తండ్రి తన ముచ్చట దీర్పకయున్న నెట్టులో
కదిసి యుదారశీల మమకారము గల్గిన యత్త నేను మీ
పదముల నంటి నిల్చెదనపారయశం బొడగూర్తు మీకు నన్
పదయుతజూడుమన్న విని సంతస మందెను సుబ్బమాంబయు. ౬

ఎండకు వానకుం దడిసి యెండుచు రూపఱియున్న సీమె నొ
క్కండును జూడకున్న మమకారముగల్గిన యత్త "పున్నెముల్
పండునుగాదె యీమెకు నివాసముగా నొకసౌధ మిచ్చినన్
మెండగు కీర్తి వచ్చు"నని మెచ్చెను కోడలి లచ్చనంబులన్. ౭

ఇది నే నింటికాంత వయ సిప్పుడు ముప్పదియైదు నేండ్లు నా
కిదియును నన్నకూఁతు రిఁక నెంచఁగ నక్కఱ లేదు వావి నా
ముదిమిని నిట్టి కోడ లనుమోదము జూపెను దీనిఁ జేర్చినన్
కొదవలు దీఱు నా కనుచుఁ గూరిమితోఁ దలపోసె నత్తయున్. ౮

అత్తయుఁ గ్రొత్తకోడలి గుణావలి నీనుఁ బద్దయంత నే
హత్తినవేడ్క నామె కొకహర్మ్యము క్రొత్తగ గూర్చఁ గోర్కె రే
కెత్తగ నామె పుత్త్రిలకు నిచ్చెను రూప్యము లాఱువేలు మే
సత్త్వవిరాజితంబుగొనె మహత్త్వకీర్తి ఘటింపఁ గోడలున్. ౯

అంతట నామె పుత్త్రి లతియత్నములన్ బచరించి భారతీ
కాంత వసింప నర్హము నికామమనోహర మైననూత్నవ
ద్ధాంతము గూర్పఁగా గడగి రత్తయుదారత హెచ్చరింప నొ
క్కింతయు జంకులేక సతి కీప్సితసిద్ధి ఘటింప నెంతయున్. ౧౦

తనమన మెంత గౌరవము దాల్చినదో భవనంబుగూడ నా
యనువున నుండగావలె నటంచు దలంచెడి సుబ్బమాంబ దా
గనుఁగొనవచ్చి యిచ్చెమఱి కానుకగ రొక్కము మూఁడువేలు మా
మనములు నబ్బురంబుగొనె మానిని యీవికి కార్యదీక్షకున్. ౧౧

ఇం కొకపల్కు పల్కెద నికీభవనంబును గట్ట మీఱ లే
వంకకుఁ బోకుఁ డెంతఘనభారమునైనను నేనె దాల్తు ని
శ్శంకతఁ గార్యముల్ నెఱపి జాగొనరింపక నూత్నసౌధప
ర్యంకతలంబునన్ విడియ యత్నము సేయుఁడు నాదుకోడలిన్. ౧౨

సకలసంభారముల్ గూర్చి సదనమట్టు
భారతీదేవిపూజకై పాదుకొలిపి
ఆంధ్రభాషావధూటి కీయవసరమున
జరుపుచుండిరి పటుమహోత్సవము సుతులు. ౧౩

కట్టించె భవనంబు కాంతయా సుబ్బాంబ
భర్తకు శాశ్వతకీర్తి వెలయ
నిర్మించి రీసౌధ మర్మిలి ధీరులై
పరిషదారాధకుల్ భక్తితోడ
దీపించె నధ్యక్షుదివ్యపీఠమునందు
సాహిత్య సమ్రాట్టు శ్రద్ధతోడ
వీక్షించుచున్నారు వియ్యంకు లిద్దఱు
సత్కోడండ్రయిపొత్తుపెంపు
కవులు పండితులును నీదుభవనవిభవ
మరసి యానందడోలావిహారములను
జేయుచున్నారు భారతీ సిగ్గు వీడి
అత్తకును జెప్పుమమ్మ నీపెత్తనంబు. ౧౪

స్థాపించె నీసంస్థ సార్థకజన్ముఁడు
రామమూర్త్యుఁడు బుధరంజనముగ
పోషించె సూర్యరాడ్భూజాని దీనిని
పటుకోశసందర్భపాటవమున
జరిపించుచున్నారు సకలకార్యంబులు
పండితవర్యులు ప్రౌఢి మెఱయ
అందిచ్చిరాంధ్రదేశావనీనాథులు
కానుకల్ వేనవేల్ గారవమున
కాని యింకను నెన్నియో కానుకలను
గోరుచున్నది మాతల్లి కూర్మిసుతుల

యశః ప్రాహాలను నింప మనమున నుత్సుకత్వ
భరము గొనుమయ్య విక్రమవర్మదేవ. ౧౫
ఎందఱు లేరు దాతలు మహీస్థలి వారల నెవ్వరేని యీ
కందున నాంధ్రభాషకు వికాసముగూర్చి పెద్దఁజేసి చె
న్నొందగ రమ్యమైన తగునోలగమున్ రచియింపనేర్చిరో
యొందునఁ బూర్వపుణ్యములె యిచ్చును శాశ్వతకీర్తి సంపదల్. ౧౬
పరిషత్సభ కారాధన
జరిపెడి మామనసములెల్ల సంతోషముతోఁ
గర ముప్పొంగఁగఁ జేయుచు
పరితోషిత బుధజనూహ పావనముభ్యా. ౧౭

ఇట్లాసించు,
చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

ఉపద.

చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి.

౧

శ్రీసూర్యారాయేంద్ర కృపామృతపూర్ణశుభదృష్టి సంవర్ధిత పూర్ణగాత్రీ
విజ్ఞానగరశిఖరశుభాం ధత్తామాఖిని స్మృథాగార మలంకరోతు !

౨

శ్రీమత్పరిషద్భవనప్రవేశ సమయ స్మృభక్తి సంభరితః ।
ఆంధ్రాణాం మయ మతీతర మహాసీమా మేయగర్వకృతి హేతుః.

3

శ్రీమద్విక్రమదేవభూపతి మహాసౌజన్యపూర్ణాదృతిమ్
ప్రాప్యేయం పరిషత్ప్రపూర్ణభవనప్రావేశికే౽త్యుత్సవే ।
సేయం సర్వమహత్తరేదృశమహాసౌభాగ్యపూర్ణాంచితా
ప్రాసాదే వసతీ త్రివిక్రమపదం సంపూర్ణ మధ్యాస్యతామ్.

౪

విజ్ఞానసంపూర్ణమహాధిరాజ శ్రీవిక్రమోర్వీశసుపూర్ణదృష్ట్యా
అగార మేత న్నచిరా త్సుపూర్ణం ప్రాసాదరాజం భవితేతి మన్యే.

౫

సాహిత్యాంబుధిఖేలనేన సరస స్సాహిత్యసమ్రా డయమ్
అచ్ఛస్వచ్ఛగభీరబుద్ధికలితో నిత్యం కళానాం నిధిః ।
షట్ఛాస్త్రేషు నిగాఢపూర్ణధిషణ శ్రీవిక్రమోర్వీపతిః
శ్రేష్ఠాధ్యక్షపదం బభార పరిషత్సౌభాగ్యభాగ్యోదయైః ।

౬

ఆంధ్రాణాం నాస్తి విద్యోద్ధృతినిపుణమహాస్థేమ, తత్రాపి కృత్యం
కర్తుం తే నైవ శక్తాః, సుహృదయవిధురాః, సంఘశక్తా న చైవ ।
ఇత్యేవం లోకగర్హాం విమలతరమహోదారసంపూర్ణబుద్ధి
స్సుబ్బాంబేయం న్యమార్క్షీత్ భవన మిద మపూర్వాంగరమ్యం
విధాయ.

౭

ఆంధ్రేష్వేకైకో౽పి ప్రకృష్ట కృతిభారవహననిపుణతరః ।
ఇత్యేవం భువనే స్మి న్నబలా ఘోషయతి భవననిర్మిత్యా.

౮

సీ. శ్రీసాంద్రపీఠాపురీరమ్యరాజన్యుఁ
డొకఁడె భాషోద్ధృతి నుండె ధృతిని
ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయ వృద్ధికై
దాతల వికసిముఁ డీతఁ డొకఁడె
రామయపంతులు రమ్యాంధ్రసాహిత్య
పరిషత్తు నొక్కండె ప్రౌఢఁజేసె
ఈయమ యొర్తుక యీసౌధనిర్మాణ
కార్యధురీణయై కాంచె యశము

గీ. ఇట్టుల నీయాంధ్రమండలి నీకుసేయ
నొక్కఁడొక్కఁడె ఘనకార్య మూర్జితముగఁ
జేయ సమకట్టె ధైర్యంబు చింతసేయ
నన్నిటను నగ్ర్య మైయుండ కబ్రమేమి?

౯

మ. భవనంబున్ దరిసింప నెంచినఘనుల్ ప్రాపించి చూడంగ సం
భవమే? యెవ్వరు దీనిఁ గట్టిరి బళీ! బాగొప్ప! వీరెవ్వరే!
దివిఁ దాఁకంగను నున్నసీ భవనమ స్త్రుష్ణన్ గనుల్ విప్పుచున్
దివిదాఁకం గని నేత్రముల్ తలకురా నిర్మాత్రి కేవలా నోకో?

౧౦

శా. పారం బొందుదునే ధనం బిడఁగ నాధారమ్మటంచుఁ గృతిన్
వీరావేశముతోడ దానమిడి యుర్వీన్ లేద యీ పంచరన్
ధీరత్వంబును సాహసంబు నెగడ నిర్మాణముం జేయఁగాఁ,
బ్రారంభించి ప్రవేశముం జలుపు సుబ్బాంబ న్నుతింపన్ వలెన్.

౧౧

చ. ఇరువదియూ! పదారు! యిదె యిచ్చెద వేలను, గ్రిందుమీఁదు మీ
రరయక కట్టుఁ డంచుఁ గడు నాదరణంబునఁ బల్కుసాధ్వి నీ,
ధరఁ గనుగొంటిరే? యిటులుదారత సుబ్బమ కబ్బె నీయిలన్
గర మరు దిట్టి దాతృతకుఁ గారణ మేమయియుండి యుండునో?

౧౨

గీ. కీర్తిగడియింప నిట్టిట్టి కృతులు తలఁచి
కడఁకఁ జేయఁగఁ బూనిన ఘనులు కలరు
కాని యాకీర్తి కాంక్షించి కాదు, కనఁగఁ
గలదు సుందరరాముని ఘనతకాంతు.

౧౩

చ. తెలియఁగఁజేయు నిట్టిఘనధీనిబిడీకృతకాంక్షితంబు మీ
రలు మునుమున్న కాంచనగు రమ్యము లౌ భవనాతురంబులే
యిల నిట భర్తృవాంఛితము నేర్పడఁజేయుట యన్నదొక్కఁడే
కలదు పతివ్రతామణికిఁ గాంక్షితమన్యము లేమ లేదుగా.

౧౪

ఉ. కూరిమి మల్లెలో నీ పిట్టలు కోడలికిం భవనంబు కట్టినన్
జేరిమి కోడ నందలము పెంపుగఁ జేరిచి యూరనేఁగినన్
గోరుట మాన దీయువిద కోరుచు నున్నది సుబ్బమాంబ! మా
తాతయనాథవాస మిఁక హాయిని గొల్వు సతించు నిత్తఱిన్.

౧౫

ఉ. లోకములోన సత్తలకు లోకువ కోడలు కాని మీయెడన్
బోకడ సంతయుం గనఁగఁ బూర్ణవిరుద్ధము; కోడలిట్టినన్
బోకడ వెట్టి కొక్కపరిపూర్ణపు వత్సరమేఁగకుండ నీ
వేకరణిం జానస్తు! గడియింపుము కోడలియిమ్మతంబులన్.

౧౬

గీ. రామమూర్త్యంకు నీ యట్టి రత్నఖనియె
కలదు నావృత్తి కేమని గరువ మూని
యేమి చెప్పక నిశ్చింత నేఁగె దివికి
వంశజులచేవ మెఱుఁగనివార లెవరు.

౧౭

ఉ. హా! మొవరయ్య! యిట్టికృతి బాగుగ సల్పిరి; యుత్సవంబులో
నా యెడ గారవం బిడుచు సన్ను ఘనాదృతిఁ బిల్వఁ బంపిరే!
యీయిల నెవ్వరిట్టిరని యీకమవృద్ధకు కష్ట మెంతు నే?
హా!" యనివచ్చె విక్రముఁడు; పూర్ణకృపామతి మెచ్చఁగావలెన్.

౧౮

సీ. చులుకవేనకు వేను సుబ్బమాంబ!
ఇచ్చియుంటివి ప్రతిఫల మీయకునికి
గౌరవం బోటు! మఱువక కాన్క లిడెద!
వేయికోట్లకు పద్యంబు వెలకుఁ గొనుము.

ఓమ్.

శ్రీ యఖిల సుందరరామయ్యగారి ధర్మపత్ని వేంకటసుబ్బమ్మగారు
శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్భవన ప్రవేశమహోత్సవ
సమయ ప్రశంస

పద్యరత్నపంచకము.

చ. సిరి కలవా జయంతికులసింధుసుధాంశుఁడు రామయార్యుఁడా,
దరమునఁ బెంపఁగాఁ బెరిగి తత్త్రిదశాధిపసేంద్రచంద్ర భా
స్వర కరుణ న్జలంగు పరిపన్నవకల్పలతామతల్లి సు
స్థిరయశ యాంధ్రధుర్యులఁ దనియఁ జేయుత మాకు శశి తారకమ్ముగా. ౧

ఈ. ఆమూలమ్ముగ గ్రంథకాంధ్రమును మాయం జేయఁగా గ్రామ్యభా
షామేఘమ్ములు సాంద్రమై యలము దుష్కాలమ్మున స్నీమహో
ద్దామప్రాభవ మన్ ప్రభంజనము తత్కాలుష్యముం బాపి తే
జోమాన్యంబొనరించె నీకివియె మాజోహారు లో సాహితీ. ౨

ఉ. సోదరుఁడైన రామయ యహూనకృపం గని పెంచె నంచు న
త్యాదృతి మీఱు దివ్యమగు హర్మ్యము వేంకటసుబ్బమాంబ నీ
కై దయచేసె భర్తృదగు నాహ్వయ మయ్యది శాశ్వతంబుగా
నేఁడియు లోటు లేదుగద యింకిట నోపరిషద్వధూమణీ. ౩

గీ. మేనగోడలవంచు సనూనమైన
పేర్మి దైవార నిరవు గల్పించుమేన
యత్తకాచంద్రతారార్కమైనయశము
గూర్పు మోయాంధ్రసాహితీ కోమలాంగి. ౮

మ. ధనవంతు ల్మతిమంతు లెంతయును విద్యావంతు లీధాత్రియం
దున లేరెందఱు రామయార్యునకె యెందుం జల్లె సాహిత్య సం
స్థను సృష్టింపఁగఁ బెంపఁ దత్సహజవై దైవారు నీకే తగఁ
ఘనహార్న్యం బిటుఁగూర్చిదాన మొసఁగఁగా నెందు సుబ్బాంబరో ౯

ఇట్లు,

9–6–1946,
వింజరం
కాకినాడ తాలూకా.

విద్వత్కవిశేఖర: వ్యాకరణాచార్య,
ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరాదిగ్రంథకర్త,
ఓలేటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి,
శ్రీ వేంకటేశ్వర వేదశాస్త్ర పర
శాలా ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు.

ఓమ్.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ జయపురాధీశ్వరులగు విక్రమదేవవర్మ
మహారాజులుంగారికి సమర్పించిన ప్రశంసా

పద్యరత్న పంచకము.

శ్లో. శ్రీమాన్ జయపురరాజ్య
శ్రీదయితో దాతృతావిజితకర్ణః
సాహిత్యసార్వభౌమః
శ్రీవిక్రమదేవ భూమిపో జయతు. ౧

ఉ. విక్రమదేవవర్మ పృథివీపతులందున మేటి నేటి స
మ్యక్కృతి కాధిపత్య మది యందుట లారయ భావికాలకా
ర్యక్రమమెంత యేని ను శుభావహమై దనరారు నంచు ని
ర్వక్రముగా నెఱుంగనగు రాజిలు మున్నతిమీఱ సాహితీ.	౨

చ. సకల కళాప్రపూర్ణుఁడయి సాహితి సుంకన సార్వభౌముఁడై
యకలుషచిత్తవృత్తియయి యన్యదురాపయశోవిభాసియై
ప్రకటతరాతిసంపదభిరాముఁడు నౌజయపూర్వభూంతు పూ
నిక నిఁక నీకు నున్నతి యనీదృశముం గలిగించుఁ గావుతన్.	3

మ అనువర్షంబును లక్ష వార్షికముగా నావిశ్వవిద్యాలయ
మ్మున కర్పించు వదాన్యుఁ డీనినుఁ గృపాపూరప్రపూర్ణేక్షణ
మ్మున నొక్కింతగఁ జూచినన్ సకల సమ్మోద ప్రదాన్నత్య మెం
దును జేకూరుట యబ్బమొక్కొ? పరిషత్తా! పండె నీపుణ్యముల్.

గీ. ఆంధ్రపరిషత్తు గావించు నత్యపూర్వ
పూర్వజన్మార్జితోరుతపోవిశేష
మునను విక్రమదేవవిభుండు నవ్య
భోజుఁ డధ్యక్షపీఠమ్ము పొందు నేఁడు.	౫

ఇట్లు,

9-6-46,
వింజరం.
కాకినాడ తాలూకా.

ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరాదిగ్రంథకర్త.
ఓలేటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
శ్రీ వేంకటేశ్వర వేదశాస్త్రపాఠశాలా
ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు.

ఆనందము.

చిలుకూరి విశ్వనాధశాస్త్రి.

శ్రీమదాంధ్ర సాహిత్యపరిషదమోఘ
నవభవనప్రవేశంపుటుత్సవమునందు
కవులు పండితులును నిచ్చు ఘనతరంపు
దీవనలు పండుఁగాక! యాదేవుకరుణ. ౧

భూజను లెల్లరుం బొగడుసౌలికి, భోజసదృక్షుఁడైన యీ
శ్రీజయపూరధీశ్వరునిచేఁ దెలువ బడుచుండె, వాఙ్మయ
భ్రాజితమైన యీభవనవర్యము: తత్ప్రవితవ్య మెట్టిదో
యోజనసేయుఁడీ గుణమహోదధులైన సదస్యశేఖరుల్! ౨

ఈముహూర్తము మంచిదై యెల్లయపుడు
ప్రభల సుబ్బమసుందరరామనామ
దంపతులపేర శాశ్వతస్థాయియగుచు
నాంధ్రసాహితి యిందలరారుఁగాత ? 3

రాణ్మహేంద్రకవీంద్రరమ్యహర్మ్యంబునఁ
బసిఁడిగిన్నెలలోనఁ బాలు ద్రావి
సోమయాజులవారి హోమవేదికలపై
నల్లన చల్లగా నాటలాడి
శ్రీనాథకవివర్యు సీసడోలికలలో
హాయిగాఁ దూగుటుయ్యాల లూఁగి
భక్తపోతనయింటి పంచపాళీలలో
మెత్తనిశయ్యల నొత్తిగిల్లి
తాత యగుపెద్దనకవి తత్పరత మీఱ
గజము నెక్కింప మెలగుచుఁ గరముమెఱయు
నాంధ్రకవితాకుమారి జయోఽస్తు నీకు
ఆంధ్రసాహిత్యలక్ష్మి జయోఽస్తు నీకు. ౪

తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు.

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

కడచిన జూలై నెలలో వెలువడిన భారతి పత్రికలో అఖండయతిని గూర్చి కొంతవఱకుఁ బ్రసంగించియున్నాఁడను. ఇంకను దత్ప్రసంగమున ముఖ్యముగఁ గొన్నియంశములు పాఠకుల కెఱిఁగింపఁ దలఁచి యీ వ్యాసము వ్రాయఁబూనినాఁడను.

సంధివశమున నుత్తరపదమునందలి యచ్చుతోఁ గూడిన తావులందెల్ల వళి, సమానాక్షరములకు నచ్చునకు హల్లునకు చెల్లింప వచ్చుననియు, అదియే యఖండవడి యనియు, దానినే భీమన ముద్దరాజు రామన ఉత్ప్రేకవి పెద్దన కూచిమంచి తిమ్మనయు నంగీకరించినారనియు, అప్పకవి యొక్కఁడే యంగీకరింపనివాఁ డనియు అందుచేఁ బండితలోకమున నీయఖండయతికి వెలివచ్చినదనియు గిడుగు సీతాపతి పంతులు బి. ఏ. ఎల్. టి గారు 1920 మే జూన్ నెలలకు వెలువడిన 'తెలుగు' అనుమాసపత్రికలో 'అఖండవడి' యనుపేర దీర్ఘవ్యాసము నొకటి ప్రకటించియున్నారు 1934 లో వెలువడిన అప్పకవీయము పీఠికలో నీ వ్యాసమునుగూర్చి తిరుగ నుద్ఘాటన మొనర్చినారు. ఆవ్యాసమున వారు తెలిపిన యుపపత్తులు లక్ష్యములుఁగ నిచ్చిన కవి ప్రయోగములు వాని పాఠములు నెంతవఱకు సరిపడియున్నవో కొంత పరిశీలింతము.

అప్పకవి యఖండవడికి వెలివెట్టలేదని యీవఱకే వ్రాసియుంటిని. భీమన, పంతులుగా రనుకొనిన యఖండవడి నంగీకరించినచో, ప్రాదియతియందుఁగూడ నుత్తరపదాద్యచ్చుతోఁ గూడిన తావున నచ్చునకు హల్లులకు యతి చెల్లింపవలయునుగాన అఖండయతిచేతనే గతార్థమగుచుండ మఱి ప్రాదియతి నంగీకరింప నక్కఱలేదు. ఇటులనే రామనగాని పెద్దనగాని తిమ్మనగాని, అప్పకవి యుభయయతులుగా లెక్కించిన వర్గములోనినిత్యసమాసాదియతుల లక్షణలక్ష్యములను దెలుపఁగూడదు. అఖండయతి నంగీకరించియు నితరయతులనుగూడ నంగీకరించిన పె

లాక్షణికు లందఱుకూడ పంతులుగారు తెల్పిన యఖండయతి నంగీక రింప లేదని చెప్పవచ్చును. వారనుకొనినదే లాక్షణికాభిమతమైనచో పైలాక్షణికులందఱు నలాక్షణికులేని గానోపుదురు. ఒక్క అఖండయతి మాత్రము నంగీకరించిన సర్వలక్ష్యములు సరిపడుచుండ భీమనగాని యితరులుగాని యతుల సంఖ్య నేల పొడిగింపవలయును.

లాక్షణికహృదయము నరయుట కష్టసాధ్యము. యథాతథము గ నెఱిఁగిననేగాని లక్షణము సరిగా సమన్వయింపదు. ఏదియో యొకరీతిని సమన్వయించిన నది లక్ష్యమున సరిగాఁబొసగదు. ఒకప్పుడు విపరీతపథమును బట్టెనేని భ్రాంతిని గలిగించును. తన్మూలకముగ ప్రామాణికలాక్షణికులను సైతము మపవదించుట తటస్థించును. అఖండ యతివిషయమున నిట్టియవస్థయే తటస్థించినది. 'తెలుగు' లో పంతులు గారు ఈయతినిగూర్చి యింకను నీక్రిందిరీతిని బ్రస్తావించియున్నారు.

"అఖండవడి అగ్రాహ్యమని చాలామందికి భ్రమ. బాలవ్యాకరణ సూత్రములు అప్రతిహతములని పరిశీలన లేకపోవుటచే భ్రమపడి నట్లే ఛందశ్శాస్త్రమునందు అప్పకవిలక్షణములు వేదవాక్యములు గా పండితులు శిరసావహించడముచేత అఖండవడికి వెలివచ్చినది"

బాలవ్యాకరణమును రచించిన చిన్నయసూరి, ఆంధ్రభాషలో నేఁటి దనుక వెలువడిన వ్యాకరణగ్రంథము లన్నిటిలో నుత్కృష్టమని యనుపించుకీర్తి, సంస్కృత వ్యాకరణసూత్రనిర్మితి కించుకయు నీడఁ బోనిపద్ధతిని సూత్రనిర్మాణమును గావించి తదనుగుణమగు వృత్తిని సంతరించియున్నాఁడు. కనుకనే సూరిసూత్రము లప్రతిహతములు బహువిచారసహములునై యున్నవి. అటులనే అప్పకవి తననాఁటికిఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన ఛందోగ్రంథములను జాలవఱకు నవలోడనముచేసి విపులమగు లక్షణగ్రంథమును నిర్మించియున్నాఁడు. కావుననే పండితుల కాతని ఛందోగ్రంథమాదరపాత్రమయ్యెను. ఇంతియగాక సూరి అప్ప కవియుఁగూడ శాస్త్రములందు విశేషముగు ప్రజ్ఞనార్జించినవారు. శా

స్త్రము నెఱుఁగని వారివలె వారెట్టి లక్షణనిర్మితికిఁ గడఁగఁజాలెదరు· పండితులు పండితులగ్రంథముల నాదరించుటలో వింత యే మున్నది· పూర్వోత్తరవిరోధములు లేకుండ నన్యూనాతిరిక్తములగు వాక్యములతోఁ దాము తెలుపఁబూనిన విషయముల నెఱిఁగించుటయే యుత్తమపండితలక్షణము. అట్టిపాండిత్య మీయుభయుల రచనలయందును గానవచ్చెడిని. వారి హృదయముల నవగతము చేసికొనక వారి నపవదించుటకంటె నింకను శ్రమగొని వారి వచనములందలి సారస్యమును బాగుగ నెఱుఁగుట సహృదయులగు విమర్శకులకుఁ గర్తవ్యము.

అఖండయతి రెండు తెఱఁగులు గలదియనియు, అందు బహులాక్షణికసమ్మతమైన యఖండయతియే పరిగ్రాహ్య మనియు, విషమాఖండ మగ్రాహ్యమనియు వెనుకటి జూలై సంచికలోఁ దెలిపియే యున్నాను. లాక్షణికహృదయాభిజ్ఞులగు పండితులు భ్రాంతి యేమియు లేక నిశ్చితబుద్ధితో నాఁటికి నేఁటికిఁ గూడ విషమాఖండయతిని స్వీకరించుటలేదు. ప్రాచీనార్వాచీన లాక్షణికులు గాని, లక్షణవేత్తలయిన కవులుగాని యిట్టియతిని బరిగ్రహింపలేదు. కవితామార్గమున నవధాన మంతగలేక, తగినపదజాలము బుద్ధిస్థముగాక యేదియో యొకరీతిని గవిత్వము గూర్పఁ గడఁగువారే యీవిషమాఖండము నంగీకరించెదరు. విషమాఖండమనఁగా సంధివశమునఁ బైయచ్చుతోఁగూడిన సమానాక్షరముల కిచ్చవచ్చినతావులందెల్ల నచ్చుతోను హల్లుతోను యతి చెల్లించుట. ఇట్టియతిని బ్రాచీనార్వాచీనలాక్షణికులు సైత మంగీకరించిరనియు, ప్రాచీనకవుల ప్రయోగములుకూడ కుప్పతిప్పలుగాఁ గలవనియు, పరిష్కర్తలయిన పండితులు ముద్రితప్రతులలో దిద్దివేసినారనియు, వ్రాఁతప్రతులలోమాత్ర మట్లే నిలిచి యున్నవనియు పంతులుగారు 'తెలుగు' లోఁ దెలిపినారు. ఈయభిప్రాయము లెంతవఱకు సరిపడునో కొంచెము పరికించెదము.

ప్రాచీనులు ప్రామాణికులు నగు తెలుఁగులాక్షణికుల లక్షణనిర్మాణపద్ధతి నరసినచో వారు తమనాఁటికిఁ బ్రసిద్ధిలోనున్న యుత్తమకృతులందు దఱచుగఁ గానవచ్చు ప్రయోగసరణి ననుసరించియు, అంతకుఁ ముం దుండులాక్షణికులమతములఁ బరిశీలించియు లక్షణనిర్మితికిఁ గడఁగినారు. కావుననే ప్రాచీనలక్షణగ్రంథములకు సరిపడిన లక్ష్యములు ప్రాచీనకవులకృతులలోఁ గాననగును. వారి కృతులలో నాఁటి లక్షణములకు విరుద్ధమైన యంశములు నేఁడు మనకుఁ గన్పట్టినచో నవి ప్రమాదములేనిఁ గావచ్చును; లేక వ్రాయసగాండ్ర యనవధానమేనిఁ గావచ్చును. అట్లయ్యును నేఁడు వ్రాఁతప్రతులను బరిశీలించినచో సరసములు లక్షణానుగతములు నగుపాఠములు గానవచ్చుచున్నవి. విమర్శకులు నిరూపించు విరోధాంశము లందు పొడసూపకున్నవి. రానురాను ప్రబంధయుగమునఁ గొందఱకృతులలో భావప్రధానత నంగీకరించి లక్షణశుద్ధత యంతగఁ బాటింపఁబడకుండుట యేర్పడినది. అట్టిప్రబంధములు ప్రచారములోనికి వచ్చినకొలఁది లక్షణవైపుల్యమున కకట—ఱ యేర్పడినది. నాఁడైనను ప్రామాణికులైన లాక్షణికులు కొన్నిప్రబంధములనే గ్రహించిరిగాని వెలువడిన వాని నన్నిఁటిని గూడ గ్రహింపలేదు. వారికైనను తగినంత గ్రంథసామగ్రి లభింపకుండుటచే నెవరికి దోఁచినట్లు వారు కొన్నిలక్షణలక్ష్యములఁ గావించుపద్ధతి యేర్పడినది. లక్షణగ్రంథములనైనను దమకభిమతమైన యేకొన్నిఁటినిమాత్ర మో చూచి, లభించునంతవఱ కన్నిటిని దలస్పర్శిగఁ బరికింపక లాక్షణికులపైఁ గాని కవులపైఁగాని దోషముల నారోపించుట నేఁటివిమర్శకుల కొక యాచారమై సాఁగుచున్నది. భారతములోని అఖండవల్లి పంతులుగారు 'తెలుగు' లో తేటపఱచిన పద్ధతి పరికింపుఁడు.

౧

ఉ. వీరలు దైవశక్తిఁ బ్రభవింన వారను టేమి సందియం
బీరమణీయకాంతి నుపమింపఁగ వేల్పులగాక ...

భార. ఆది ౭.౧౭౧.

ఈపద్యములో ఇంచుగాగమసంబంధమైన ఇకారము విరుగునంటే మొదటి పాదములోను, విరుగదంటే రెండవపాదములోను అఖండయతి సిద్ధమనియు, అఖండయతి నంగీకరింపని అప్పకవిమతము దొప్పున నది దురుద్ధరదోష మనియు పంతులుగారు తెలిపియున్నారు. కాని యించుగాగమముతోఁ గూడినచోట నచ్చునకు హల్లునకుఁగూడ యతి చెల్లింపవచ్చునని లాక్షణికులయుఁ బ్రామాణిక కవులయు నభిప్రాయమైనట్లు ఈ క్రింది విషయములవలన స్పష్టమగుచున్నది.

లక్షణచూడామణిలో—

క. ఇంచియను నచ్చుహల్లు ను
దంచితముగ సంధిఁ గూడునప్పుడు భిన్నం
బెంచగఁ బాలుఁడు హరిఁ బలి
కించెననన్ రెండుఁ జెల్లు నెలమిం గృతులన్.

అని కలదు. దీని ననుసరించి యించుగాగమముతోఁ గూడునపుడచ్చుతోడను హల్లుతోడను యతిచెల్లవచ్చును. నన్నెచోడుని కుమారసంభవములోని యీ క్రింది ప్రయోగముల నీవిషయము స్పష్టమగుచున్నది.

క. పరువడిఁ గులగిరు లిడి వా
రిరుహాసనుఁ డొనరి గంపరించెనొకోనా.

కు. సం. ౭.౯౪3.

చ. ఎలిమిఁ బికాళితోడ నెలిగించుచు....

కు. సం. ౯. ౩౦౯.

ఇట్టి ప్రయోగము లింకను నెన్నియోగలవు. విస్తరభీతిచే విరమించినాఁడను.

మఱియు పరిషద్భాండాగారమునందలి 914 సంఖ్యగల తాళపత్త్రప్రతిలో "ఈ రమణీయ కాంతి నువయించిన వేల్పులగాక" అను

పాఠము గలదు. ఈ పాఠమున నర్థమును మిక్కిలి ఔచితిని వహించి నది. ఖంత్తులుగా రనుకొనిన దోస మిసుమంతయును లేదు.

అముద్రితమైన భారతము లక్ష్మీపతి సోమయాజులుగారి భారతవ్యాఖ్యానములో నీవిషయమున వివరణ మిట్లున్నది.

"గి. ౧౫౩. ఈ పద్యములో ప్రథమద్వితీయచరణములలో నిత్యసమాసవడి.

గీ. పదము విభజించి చెప్పఁ జొప్పడని యదియు
నన్యశబ్దంబు గొని విగ్రహంబుచెప్ప
నదియు నిత్యసమాసమై యలరుచుండు
నట్టిసంధి నచ్చైన హల్లైన విరతి."

ఈపద్ధతిని ఇంచుగాగమముతోఁ గూడిన పదములను నిత్యసమాసములుగ భావించినచో నేబాధకమును గలుగఁ బోదు.

౨

క. కొడుకుం ద్రిలోక విజయుం
బడయుదు నని ఘోర మగుతపం బొనరింపం
దొడఁగె సురరాజు నెడలో
నిడుకొని యేకాగ్రబుద్ధి నిష్ఠాత్ముండై.

భార. గి. ౧౧౬.

ఈపద్యము నాల్గవపాదమున ఇడుకొని అనుపదమునందలి 'ఇ' తో గూడిన 'ని' కిని నిష్ఠాత్ముండై అనుపదమునందలి 'ని' కిని యతి చెల్లించుటచే నఖండయతియనుకొనినారు. మఱియు, "నిష్ఠాత్ముండై అనుటకు బదులుగా 'నేకాంతమునన్' అని అచ్చులో మార్చినారు. 'నిష్ఠాత్ముండై, అని కవి హృదయమైనట్లు దాని తర్వాతి వచనములో ఇట్లతినిష్ఠ నేకపాదస్థితుండయి ... ... అని ఉండడముచేత స్పష్టము" అని సమర్థించినారు. కాని ఏకాంతమునన్ అను పాఠమే పెక్కు తాటియాకు ప్రతులలో నున్నది అందున్న పాఠ

మునే ముద్రించినారు. మార్పు మాత్రము చేయలేదు. ఇంతియగాక నిష్ఠాత్ముండై అనుపదమునకు నిష్ఠతోఁగూడిన మనస్సుగలవాఁడై యని యర్థము. ఈయర్థము ఏకాగ్రబుద్ధిన్ అను దానిచే సిద్ధమగుచుండ నిష్ఠాత్ముండై అనునది పునరుక్తమగును. ఏకాంతమునన్ అనఁగా రహస్యముగా అనియర్థము. ఈప్రకరణమున నీయది యపేక్షితమునుగాడ. పునరుక్తార్థపదములను ప్రయోగించుట నన్నయభట్టారకకవిహృదయ మెన్నఁటికిని గాదు. కావున నీ ప్రయోగమునందును వారి కభిమత మైన యఖండయతి లేదు.

3

క. నీవ కడు నేర్పుకాఁడవు
గావలవదు వీనిఁ గొన్నిఁ గఱచితి మేమున్
నీవిద్యలెల్లఁ జూపుదు
మీ వీరులు చూచిమేలు మేలని పొగడన్.

భార. ఆది. ౯. ౩౭.

ఈపద్యమునాల్గవ చరణమున ఈవీరులులోని 'ఈ' తోఁ గూడిన 'మీ' కిని మేలని లోని 'మే' కిని యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యనినారు. "మేవీరలు" అని దిద్దినారు. చూపుదుమే అంటే అర్థంసరిపడదు. చూపుదుము + ఈవీరులు అంటే అర్థమగుతుంది." అనియు వివరించినారు. వ్రాఁతప్రతులు పెక్కింటిలో 'మేవీరలు' అనియే పాఠము. ఎవరును దిద్దినదిమాత్రముగాదు. నీవు చూపించెడి విద్యలు మేమును చూపుదుమే అను కర్మవచనములో నర్థము సరిపడకుండుటెట్టులో తెలియఁగ రాకున్నది. దీనికి మూలమైన సంస్కృతభారతము నందిట్లున్నది.

శ్లో. పార్థ యత్తే కృతం కర్మ విశేషవ దహం తతః
కరిష్యే పశ్యతాం నృణాం మాత్మనా విస్మయం గమః

ఇందలి 'పశ్యతాం నృణాం' అనుదాని కనువాదము 'వీరలు చూచి' అనునది. ఈవీరులు అనుపాఠముమాత్రము పొసఁగదు. కావున

వా రనుకొనిన యఖండయతి కిటఁ బ్రసక్తి లేదు. పరిషత్తునందలి తాళ పత్త్రప్రతిలోఁ బాఠమిట్లున్నది.

క. నీ వొకఁడ నేర్పుకాఁడవు
గావలవదు వీనిఁ గొన్నిఁ గఱచితి మేమున్
నీవిద్యలెల్లఁ జూపుదు
మే వీరలు సూచి మేలుమేలని పొగడన్.

వ్రాఁతప్రతులను బరిశీలించి పాఠముల నరసి మూలముతోఁ గూర్చి సమన్వయించినచో భారతమునందెక్కడను వారనుకొనిన యఖండయతు లుండఁబోవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మిగిలిన భారతప్రయోగములకు సమాధానమీయ వదలినాఁడను.

"తఱుచుగా అఖండవడి వాడిన మహాకవి శ్రీనాథుని గ్రంథాలలోని ప్రయోగాలుచూడండి" అని పంతులుగారు చూపించిన ప్రయోగముల నరయుదము.

కాశీఖండములో:—

౧

క. అంభోధి వలయితావని
సంభరణప్రౌఢనిజభుజార్గళయుగళీ ... కాశీ. ౧. ౬౩.

అను పద్యములో ద్వితీయచరణమున సంభరణలోని 'స' కును భుజార్గళ అను సమాసమున సంధివశమున అచ్చుతోఁగూడిన (భుజ+అర్గళ) లోని "జా" కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యని పంతులుగారి యభిప్రాయము. కాని యీ పద్యమునకు పరిషత్తునందలి తాళపత్త్రప్రతులలో పాఠమిట్లున్నది.

క. అంభోధివలయితావని
సంభరణప్రౌఢనిజభుజాయుగళీసం
రంభావితకీర్తిచ్ఛప
కుంభీనసపార్వభౌమకులకుధరునకున్.

ఈపాఠమే వ్రాఁతప్రతులం దున్నది గావునను, మాకంటెను గూడ పంతులుగారికి వ్రాఁతప్రతులయెడఁ బ్రామాణికత్వాభినివేశ మెక్కుడు గావునను ఇది వారనుకొనిన యఖండయతి గానేరదు.

౨

క. ఈకుధర మిచ్చు శిఖరా
లోకనమాత్రమున ముక్తు లుల్లసిలంగన్.

కాశీ 3. ౬౦

ఇటు ఆలోకనలోని "లో" కును ఉల్లసిలంగన్ అను పదము నందలి "ఉ" తో సంధివశమునఁగూడిన "లు" కును యతి చెల్లించు టచే వారనుకొనిన యఖండయతి శ్రీనాథుఁడు ప్రయోగించె ననుకొని నారేగాని అది యట్టుగానేరదు. వ్రాఁతప్రతిలోఁ బాఠమిట్లున్నది.

క. ... శిఖరా, లోకనమాత్రమున ముక్తులు కురంగాక్షీ.

ఇంతియగాక ఉత్ అను నుపసర్గతోఁగూడిన "లు" కుఁ బ్రాది యతిగా నుభయమును జెల్లవచ్చును. కావున నెట్టును బాధకము గా నేరదు.

3

ఉ. తంత్రము లాచరించి వసుధామరముఖ్యులు ...

కాశీ. ౬. 30౧

ఇట తంత్రములోని 'త' కును వసుధామర శబ్దములో సంధి వశమున (వసుధా+అమర) అమరశబ్దములోని "అ" కారముతోఁ గూడిన 'ధా' కును యతిఁగూర్చుటచే నఖండయతియని వారియూహ. కాని వసుధామరశబ్దము సంస్కృత నిత్యసమాసము. బ్రాహ్మణుఁడను నర్థమున రూఢము. కావున నిట నచ్చుతోడను హల్లుతోడను గూడ యతి చెల్లవచ్చును.

౪

ఉ. ...కై, లాటమునఁ ఘటిల్లె సకలార్థము దేవరయాజ్ఞ పెంపునన్.

ఇట కైలాటములోని "లా"కును, సకలార్థము అనుపదమున సంధివశమున (సకల + అర్థము) అర్థములోని 'అ' తోఁగూడిన 'లా' కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యనుకొనినారు. కాని కైలాటము అనునది దేశ్యనిత్యసమాసము గావున నచ్చుతోను హల్లుతోను యతి చెల్లవచ్చును. కావున నిదియు లాక్షణికసమ్మతమే.

ఇఁక భీమేశ్వర పురాణమునందు పంతులు గారఖండయతుల తోఁ గూడిన వనుకొనినప్రయోగములను వాని సమర్థనములను బరిశీలింతము. ఇంతకును మాభాండాగారమున భీమఖండమునకు వ్రాఁత ప్రతులు లేకుండుటచేఁ గొన్ని యంశములకు మాత్రమే యిట సమాధానము వ్రాయుచున్నాను. మిగిలినవికూడ వ్రాఁతప్రతులను బరిశీలించినచో సరిపడునని గట్టిగఁ జెప్పవచ్చును.

౧. తక్క్-క రావుసింగవసుధాధిపుఁ డర్థుల కర్థ మిచ్చుచో.

౨. తమ్ముని వీరభద్రవసుధాధిపు విక్రమవీరభద్రునిన్.

3. ...మరల, న్మాతృపయోధరపయః కణాస్వాదనమున్.

౪. ద్వాదశక్షేత్రతీర్థయాత్రాభివృద్ధి.

౫. కాశ్యపగోత్రపవిత్రియ, వశ్యాయధరాధరోద్భవాధిపభర్త.

ఈ ప్రయోగములలో శ్రీనాథుఁడు తమ కభిమతమైన యఖండయతి వాడెనని యభిప్రాయపడుచున్నారు. కాని వసుధాధిప (వసుధా + అధిప) పయఃకణాస్వాదనము (పయఃకణ + ఆస్వాదనము) యాత్రాభివృద్ధి (యాత్రా + అభివృద్ధి) ధరాధరోద్భవాధిప (ధరాధరోద్భవ + అధిప) అనుపదములలో సవర్ణదీర్ఘసంధివశమున అధి, ఆఙ్, అభి అను నుపసర్గలతోఁ గూడియుండుటచే నిట్టివి ప్రాదియతులలో నంతర్భవించుటచే లాక్షణికసమ్మతములే యగును. ప్రాదులైన యుపసర్గలు తరువాతి పదములతోఁగూడినపుడే ప్రాదియతి యనుకొన నక్క-ఱ లేదు.

గీ. ధాత్రిఁ బ్రాదియోగ మాత్రంబు గలిగిన
సుభయముమను రచింప నొనరుఁ గృతి॥

సాలిరి క్తభ క్తి శక్రిసేవిత శమ
లాలయానివాస లక్ష్మ మిదియ.

అను కవిచింతామణి లక్షణము ననుసరించి, యుపసర్గతోఁ గూడినమాత్రమున నుభయమునకు యతి చెల్లవచ్చును. ఈరీతిగఁ బై యుదాహరణములందెల్ల వా రనుకొనిన యఖండయతి మాత్రములేదు.
౬. నీహారమణీయమూర్తి నిందుకరణమా.

ఈపద్యమున నీ హారములోని "నీ" కిని ఇందుపదముతో సంధించిన "ని" కిని యతి చెల్లించినాఁడు శ్రీనాథుఁడని పంతులుగారు భ్రాంతిపడినారు. పద్యమును బూర్తిగ సమన్వయించినచో వారనుకొనిన యతి యిక్కడ లేదు. కేవల మొక్క పాదమునే యుదాహరించుటచే బాఠకులకు సైతము భ్రాంతి యొదవుచున్నది.
క. నీహార భూధరేశ్వరు
నీహారమణీయమూర్తి నిందుకరహిమా
నీహారహీరకుముదసు
ధాహారసమానకాంతి నభివర్ణింతున్.

నీహారమణీయమూర్తియని యనుకొనునపుడు వారర్థము నెట్లు సరిపెట్టుకొనిరో యెఱుఁగరాదు. నీహారమణి యననేమో? నీహారమణీయ మనఁగానేమో? ఇట్టిపాదమును విఱిచినచో వెనుకటి పాదమున కన్వయమెట్లో? కాని యిట పష్టీసమాసమున వచ్చిన నుగాగమముతోఁ గూడిన రూపమిది. కావున ఈహారమణీయమూర్తి యనియే విఱుగును. నీహారభూధరేశ్వరునిహిమవత్పర్వతముయొక్క యిష్వానుగుణమగు సుందరాకారుఁడు పరమేశ్వరుఁ డనిభావము. ఈ యర్థమున వారనుకొనిన యఖండయతి యిచ్చటలేదు.
హారవిలాసమున——
ఉ. ...ఎప్పుడు, న్నించునొకో హారుండు తరుణీమణి నంచును విఁట
నారి సారించుచు ...

"ఇందులో ఇంచునొక్కో ప్రయోగము సార్థకముగాని నించునొక్కో గాదు" అనిపంతులుగారు వివరించినారు. ఇక్కడ "ఇంచునొక్కో" యనునపు డేయర్థము పొసఁగునో తెలుపకయే, సార్థకమగుట యెట్లో తెలియరాకున్నది. ఇంచుధాతువున కకర్మకార్థముఁ౦డే ప్రయోగములు ప్రచురముగఁ గలవు. ఆయర్థము లిటఁ గుదురవు. సకర్మకార్థముల నిట కుచితమైన యర్థమేమియుఁ గానరాదు. ఇంతియగాక శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచేఁ బరిష్కరింపఁబడి ఆనందముద్రణాలయము వారిచే ముద్రింపఁబడిన హారవిలాసములో "ఎప్పు మన్నించునొక్కో" అను పాఠము గలదు. ఆపక్షమున నేవిధమైన యతిదోషమును లేదు. నైషధమున —

వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారు "పాఠములు దిద్దివేసినా తక్కిన పెక్కు ప్రతులలోఁగల పాఠములఁ బట్టి నైషధంలోగూడా అఖండవడికి ప్రయోగము లున్నట్లు స్పష్టం చూడండి" అని చూపించిన ప్రయోగముల నరయుదము.

౧

గీ. కాంత యశ్రుబిందుచ్యుతికై తవమునఁ
దివిరి బిందు చ్యుతక కేళిఁ దవిలె దీవు
సారెసారెకు నాదు సంసారమును స
సారముగఁ జేయవే సారసాభనయన.

నాల్గవచరణమున సారముగ లోని 'సా' కును, సారసాభపదములో సంధివశమున ఆభలోని "ఆ' తోఁ గూడిన 'సా' కును యతి చెల్లించుటచే అఖండయతి యని వారి తలఁపు. కాని "సారసాభనయన" అనుపాఠ మెట్లవతరించెనో వా రెఱిఁగింపకైరి. ఒకవేళ ఏ వ్రాఁతప్రతి యందైన లభించినను నాపాఠ మిటఁ గూడనిది. "మసారసారనయన" అను పాఠమే యుండవలయును. ఏమందురా ? శ్రీహర్షుని నైషధము

నక్షు యథాతథానువాదరూపమే. శ్రీనాథుని నైషధము మూలము నందలి శ్లోకమిట్లున్నది.

శ్లో. చకాస్తి బిందుచ్యుతకాతిచాతురీ
ఘనాసుబిందుస్రుతికైతవాత్తవ
మసారసారాక్షి ససార మాత్మనా
తనోషి సంసార మసంశయం యతః

సం. నై. మ. ౯. ౧౦౪

మసారసారా=ఇంద్రనీలశ్రేష్ఠౌ తావివ అక్షిణీ యస్యాస్సా మసారసారాక్షీ. తస్యాఃసంబుద్ధిః హే మసారసారాక్షి అని మల్లినాథవ్యాఖ్య. శ్రేష్ఠమైన ఇంద్రనీలమణులవంటి కన్నులుగలదానా అనియర్థము.

ఈమూలవ్యాఖ్యానముల ననుసరించి "మసారసారనయన" అనియే యుండవలయును. ఇంతకును పరిమత్తునందలి వ్రాతప్రతులలో నీపాఠమే గలదు. ఈపాఠమున వారనుకొనిన యతిభంగమును లేదు. "సారముగఁ జేయవె మసారసారనయన" అని వ్రాతప్రతులపాఠము.

౨

శా. వైదర్భి బహుజన్మ నిర్మిత తపోవర్గిష్ణు కల్లోచనా
స్వాదప్రాభవిలాస మీవసుమతీచక్రేశపుష్పాయుధుం
డాదిత్యాన్వయ సార్వభౌమ సుకృతాహంకార దుష్ప్రాభవం
బీ దాంపత్యమునం జిరాయువయి నెమ్మింబొందుగాకెంతయున్.

నాల్గవచరణమున సంధివశమున 'ఈ' తోగూడిన బింకుపూర్వక బకారమునకును, నెమ్మికిలోని 'మి' యను దానికిని యతిగూర్చుటచే నఖండయతియని వా రభిప్రాయపడినారు. భైమీదాంపత్యమునన్' అనియే వ్రాతప్రతులందును గల పాఠము. ఈపాఠమే యుక్తము మూలానుగతమును. సంస్కృతము నందిట్లున్నది.

శా. వైదర్భీబహుజన్మనిర్మితతపఃశిల్పేన దేహశ్రియా
నేత్రాభ్యాం స్పృశతే యువాయ మవనీవాసః ప్రసూనాయుధః

గీర్వాణాలయసార్వభౌమ సుకృత ప్రాగ్భార దుష్ప్రాపయా
యోగం భీమజయానుభూయ భజతా మద్వైత మద్య త్వయా.

సం. నైష. ౧౫. ౮౭

ఈ శ్లోకమునందలి 'యోగం భీమజయా' అనుదాని కనుగుణమైన యనువాదము 'భైమీదాంపత్యము' అనునది. శ్రీనాథుని నైషధము చాలవఱకు మూలానుయాయియే. పెక్కుపదములు సమాసములు అనువాదమునందు యథాతథముగ నున్నవి. ఇక నను పరిషత్తునందలి తాళపత్త్రప్రతులు పెక్కింటిలో నీపద్య మీ క్రిందిరీతి నున్నది.

శా. వైదర్భీబహుజన్మనిర్మలతపోవర్గీణతల్లోచన
స్వాదుప్రౌఢవిలాసుఁ డీవసుమతీచక్రేశపుష్పాయుధుం
డాదిత్యాలయ సార్వభౌమ సుకృతాహంకార దుష్ప్రాపభై
మీదాంపత్యమునం జిరాయువయి నెమ్మిం బొందుఁగా కెంతయున్.

పంతులుగారు చూపించిన 'దుష్ప్రాభవంబు' అను పాఠ మనన్వితము. మూలాననుగుణమును. కావున నిక్కడ వా రనుకొనిన యఖండయతి లేదు.

3

ఉ. కైపెక్కి ప్రసూనములఁ గురియు వేసలి పీడిచి కొప్పుఁబెట్టుచో.

కైపెక్కి అనునపుడు కైపు + ఎక్కి అనుకొని సంధివశమున "ఎ" తోఁ గూడిన "పె" అనుదానికిని వేసలిలోని వేకును యతి చెల్లించుటచే వారనుకొనిన యఖండయతి గాని పంతులుగారి యభిప్రాయము కాని శ్రీనాథుఁడు దీని నేకపదముగనే గ్రహించినట్లు లీక్రింది హరవిలాసప్రయోగమును బట్టి యుఁ దెలియుచున్నది. ఇది యుక్కుఅవంటి దగునుగాన నుభయముతోడను యతి చెల్లవచ్చును.

గీ. శ్రవణకల్హారముకుళంబు జాఱకుండ
విపులఁ గీల్గొప్పు వదలి కైపెక్కకుండ.

హర. ౬. ౮౫

కావున నిదియు లాక్షణికసమ్మతమే. దీనఁ బాఠకులు శ్రీనాథుఁడు పంతులుగారనుకొనిన యఖండయతి వాడలేదని యెఱిఁగెదరు గాక.

మంచన—కేయూరబాహుచరిత్రములో—

ఉ. శ్రీవసియించుఁగాక సుఖసిద్ధి వహించి యశేషబంధుహాం

సావళియుం బ్రహృష్టరతిశాంతిసముత్కరషట్పదంబునై.

'ఆవళి' లోని ఆ' తోఁ గూడిన 'సా' కును, శాంతిలోని "శా" కును అఖండయతి యని వారి యభిప్రాయము. ఆవళి అను పదము ఆఙ్ అను ఉపసర్గతోఁగూడిన వల ధాతువుకంటె ఇన్ ప్రత్యయము చేర్పఁగా సిద్ధమైనరూపము. ప్రాదియతిలో నంతర్భవించును. ఇట్టిది ప్రాదియతి యెట్లగునో వెనుకఁ దెలిపియే యున్నాఁడను. కావున నిదియు లాక్షణిక సమ్మతమే.

మఱియు సీతాపుర వ్రాఁతప్రతియందలి పాఠమిట్లున్నది.

హాం, సావళియుఙ్ బ్రహృష్టరసికాగ్రిసముత్కరషట్పదంబునై.

ఈపాఠమున అర్థసంశుద్ధి గలదు. అఖండ యతిలేదు.

కేతన—విజ్ఞానేశ్వరీయములో

క. ఎవ్వరు లేనెడ నొక్కఁడు

నొవ్వంగా నడిచెనేని నొప్పికొలఁదియున్

జివ్వకతము నరయందగు

నొవ్వి న్వాఁ డెగ్గులాడు నుత్తమునైనన్.

విజ్ఞా. ప్రాయ. ౫౦.

(నొవ్వి=వేదన.)

ఈపద్యము నాల్గవచరణమున నొవ్విన్‌లోని 'నొ' కిని, ఉత్తమున్ అను పదమునందలి "ఉ" తోఁగూడిన 'ను' కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యనుకొనినారు. కాని పరిశీలింపఁగా 'నొవ్విన్' అను పాఠమున నర్థము పొసఁగకున్నది. ఎవ్వరు లేనిచోట ఒకఁడు 'వేఱొకని

హింసించెనేని, అతనిఁ నొప్పి పరిమితిని జగడమునకుఁ గారణమును శిక్షిం
చవాని కరయవలయును. వాఁడు అనఁగా హింసింపఁబడినవాఁడు అని యను
కొనినచో ఉత్తమునైన నెగ్గులాడు ప్రసక్తి యేముండును. హింసించిన
వాఁడా తానియెడ నుత్తముఁడు కాఁడుగదా. శిక్షించురాజు నెగ్గులాడుట
యశక్యముగదా. ? ఇంక నే యుత్తము నాతఁ డెగ్గు లాడువాఁడు

మఱియు నిటఁ తాళపత్త్ర ప్రతిలోఁ బాఠమిట్లున్నది. "ఒవ్వని
వాఁడెగ్గులాడం నుత్తమునైనన్." ఒవ్వని వాఁడు = గిట్టనివాఁడు. అనఁగా
నసిగాఁ బరిశీలించినచోఁ గిట్టని వాఁడెంతటి యుత్తమునైన నెగ్గులాడు
నుగాన, బాగుగాఁ బరికింపవలయుననుట యుక్తము. ఈ పాఠమున యతి
వారణకొనినది కానేరదు. ఇదియే మూలానుగతము. సంస్కృతవిజ్ఞా
నేశ్వరీయ మీ ప్రసంగమునఁ బరికింపుఁడు.

శ్లో. అసాక్షికహతే చిహ్నైర్యుక్తిభిశ్చాగమేన చ
ద్రష్టవ్యో వ్యవహారస్తు కూటచిహ్నకృతో భయాత్.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ౨. ౨౧౨

విజ్ఞానేశ్వరీయము:- యదా కశ్చిద్రహస్యమనేన హత ఇతి రాజ్ఞే
నివేదితే, తదా చిహ్నైర్వ్రణాదిస్వరూపగతైర్లింగైః, యుక్త్యా కారణ
ప్రయోజనపర్యాలోచనాత్మికయా, ఆగమేన జనప్రవాదేన, చశబ్దా
ద్దివ్యేనవా, కూటచిహ్నకృతసంభావనాభయాత్ పరీక్షా కర్తవ్యా.

ఈ రీతిగ వ్రాయ మొదలిడిన పంతులుగారు 'తెలుగు' లో
తేటపఱచిన యఖండయతులేవియు నిలువఁజాలవు గ్రంథవిస్తరభీతిచే
విరమించినాఁడను. ఆంధ్ర భాషాభిమానులు సవిమర్శబుద్ధితోఁ బరి
కించి, లాక్షణిక పథముల నుజ్జగింపకుండెదరుగాక యని వేడికోలు.

వ్యాసుని కాశీ వియోగము.

దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

వివిధగాథాపాథోధియు, వివిధధర్మరత్నఖనియు నగు స్కాందపురాణమును బ్రసాదించి లోకోద్ధరణ మొనర్చిన మహాకవి వేదవ్యాసభగవానుఁడు. భీమఖండము, కాశీఖండము అను భాగము లందలి గాథలే. "కాశీఖండ మయఃపిండమ్" అనియు నందొకటి పేరుగాంచినది. ఈ రెండుభాగములందును వ్యాసులు క్షేత్రమహిమల నభివర్ణించియున్నాఁడు.

ఈ రెండు సంస్కృతభాగములును సరసముగా నాంధ్రీకరించినవాఁడు శ్రీనాథకవిరాజు. అందుఁ గాశీఖండమున నేడవ యాశ్వాసమున వ్యాసుఁడు కాశిమీఁదఁ గోపించుట, అను శీర్షిక మొదలింఛుమించుగా నెనుబది పద్యములలో వ్యాసుని జీవితమున జరిగిన యొక ముఖ్యఘట్టము రసవత్తరముగ వర్ణింపఁబడినది. అదే గాథ భీమేశ్వరపురాణద్వితీయాశ్వాసమున "అగస్త్యుఁడు వ్యాసునిఁ గాశిఁ బాసి వచ్చుటకుఁ గారణం బడుగుట" అను శీర్షిక మొదలు తృతీయాశ్వాసము చివరవఱకు నతిలోకముగా వర్ణింపఁబడినది. కాని వ్యాసునికి సంబంధించిన ఈ రెండుతావులందును బెక్కువిషయములు భిన్నములుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఈవిషయభేద మాంధ్రములనేగాక మూలభూతసంస్కృతకాశీఖండభీమఖండములలోఁ గూడ గానంబడుచున్నవి ఈభేదములు చూపుటయే పరిష్కృతవ్యాసమునకు ముఖ్యోద్దేశము.

ఈ వ్యాసఘట్టమందలి కథాభాగ మిది. వ్యాసుఁడు కాశికను జేరి శిష్యులకుఁ బారప్రవచనముఁ జేయుచు మాధుకరవృత్తితో ముక్తిమంటపమునఁ బురాణములఁ జెప్పుచుండఁ గాశీకావిశ్వేశుఁ డీతనిభక్తిఁ బరీక్షింప నెంచి భిక్ష కలుగకుండఁజేయుట. వ్యాసుఁ డందులకుఁ గోపించి కాశీకాపురిని శపింపఁబూనుట. విశాలాక్షి ప్రాకృతకాంతయై వచ్చి యాతనికి భిక్ష నొసఁగి కాశిని శపింపఁబూనిన యాతని మందలించుట. విశ్వేశుఁడు వ్యాసునికిఁ గాశిని వీడిపొమ్మని శాపమిచ్చుటయును.

గీ. బాదరాయణు భక్తి యేపాటియదియొ
యరయుదముగాని యతఁడు భిక్షాటనమున
కేఁగుదెంచినయప్పు డింటింట భిక్ష
కలుగకుండంగఁజేయంగ వలయు నీవు. (కాశీ. 7—129)

అని విశాలాక్షీమహాదేవుల పరీక్షతో నీకథ మొదలువెట్టఁబడినది. ఈప్రారంభము మూలమునఁగూడ నిట్లేకలదు. "ఏకదా తస్య జిజ్ఞాసాం కర్తుం దేవీంహరోఽవదత్" అని. ఈవిషయము భీమఖండమున వ్యాసుఁడు శపింపఁబూనునవసరమున శాప ముపసంహరించి యిటు రమ్మని పిలిచిన విశాలాక్షిచే ననిపించినాఁడు.

"భిక్ష లేదని యింత కోపింతురయ్య
కాశికాపట్టణముమీఁదఁ గానిసేయ ?
నీమనశ్శుద్ధిఁ దెలియంగ నీలకంఠుఁ
డింత చేసెనుగాక కూడేమి బ్రాఁతి ?"

(1) వ్యాసునికి భిక్ష దొరుకని దొక దినమా ? ఏడుదినములా?
"ఎన్నఁడుఁ జూడము న్వినము
నిట్టిమహాద్భుత మేమి చెప్పుదున్ గిన్నరకంఠి ...
నిన్నటినుండి యేము నిఱు
నీగియు నుంటిమి నిట్టుపాసముల్"

అనియు,

"...ఒకట దినంబుమాత్రలోఁ, బొట్టకు లేక తిట్టెదవు పుణ్యగుణంబుల రాశిఁ గాశికన్,"

మొదలగు సందర్భములందు వ్యాసుని వచనమైన పై పద్యముచేను, గృహిణీవచనమైన రెండవపద్యముచేతను వ్యాసుని కొక దినముమాత్రమే భిక్ష లేదని కాశీఖండమునుబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. దీని మూలగ్రంథమునఁగూడ—

"తదహ్ని నాలభ ద్భిక్షాం సశిష్యః స మునిః క్వచిత్
ఉపోషణపరో భూత్వా తత్రైవాసీ దహర్నిశం,
అథాన్యేద్యు ర్మని ర్వ్యాసః కృత్వా మాధ్యాహ్నికం విధిం
ద్వితీయేహ్న్యపి యద్భిక్షా నలభ్యేతాతియత్నతః"

అని యుండుటచే నేకదినోపవాసమే స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంక భీమఖండమున—

"మే మేడునాళ్ళదనుకను
స్వామీ యుపవాసముండి జడిసితిమి మదిన్"
"కాశిలో నేడునాళ్లు నిష్కారణంబ
ఛాత్రులును నేను నిట్టుపాసంబు వడితి, మి"

"ఇద్విధంబున సప్తవాసరోపవాసాయాసంభూతప్రభూతరోషా వేశంబున" అనియు :—

దీనిసంస్కృతమూలమునఁ గూడ

"సప్తఘస్రోపవాసార్తా భృశం వ్యాకులితా వయం"
"కిం వక్ష్యేఽ స్యమానీంద్రః కాశ్యాం సప్తదినా న్యమీ
నిష్కారణోపవాసార్తాః"
"సప్తస్వేవ దినేషు త్వ మోదనాభావమాత్రతః"
"దినాని సప్త క్షుధయా బాధితా యూయముత్తమాః"

అనియు వ్యాసుని కేడు దినములు భిక్షలేకపోయెనని యున్నది. ఏడు దివసము లీఁగలియుఁ బాములకు బలియుఁ బుట్టక పెక్కురుశిష్యులతో బాధపడినవాఁడుగనుక నే యతనికిఁ బుణ్యరాశి కాశికనుగూడ శపించు టకు సమర్థమైన కోప ముదయించినది. ఇట్టిసందర్భమున వ్యాసుఁడు శపింపఁ బూనుటయుఁ జాలవఱకు యుక్తముగానే యున్నది.

"సప్తఘస్రోపవాసార్త్యా తీవ్రయేక్షం కృతోద్ధతిః" అనివ్యాసులే వచించియున్నారు.

మఱియు నిటఁ దెనుఁగుకాశీఖండమునందలి వ్యాసులు క్షుధా వ్యధకుఁ దాళఁజాలక "వాడవాడల నీపెద్దవలకాట" అని కాశికను దూషించుచు" భిక్షాన్నంబు పుట్టనిదినంబునుం గలదె ?

"రేపాడి మేలుకని నే

నేపాపాత్ముని మొగంబు నీక్షించితినో"

"భాజనంబులలోన నిప్పచ్చరంబు"

"ఉపవసింతుముగాక నేఁ డుడిగి మడిగి"

అనునవి మొదలగుదైన్యములు పలికినాఁడు. దీనికి మూలమునందలిమార్గము వేఱుగ నున్నది.

వ్యాసుల రెండవదినమునఁగూడ భిక్ష దొరుకకునికికిఁ గారణమేమనుచు "కాశికయం దనిష్టమేమైనఁ గలిగినదా? అన్నక్షయము గలిగినదా? పురవాసులకెల్ల రాజదండన మొక్కపరి సంభవించెనా? మాయందీర్ష్యచే నెవ్వరైన భిక్ష వారించిరా? ఏదేని యుత్పాతముచేఁ బౌరులు దురవస్థ కలవారైరా?" అని యనేకవిధములుగా వికల్పించినాఁ డామహాత్ముఁడు. అంతేకాని యాంధ్రమందువలె దైన్యంబులు పలుకలేదు. మూలమందలి వ్యాసవితర్క రూపౌచిత్యము తెలుగున విలుప్తము చేయఁబడినది.

"ద్వితీయేహ్న్యపి యద్భిక్షా నలభ్యేతాతియత్నతః
అనిష్టం కించిదత్రాసీన్మహాగురునిపాతజమ్
అన్నక్షయో వా సర్వస్యాం నగర్యామభవత్ క్షణాత్
రాజదండోఽథ యుగపత్ జాత స్సర్వపురౌకసాం
అథవా వారితా భిక్షా కేనాప్యస్మాసు చేర్ష్యయా
పురౌకసోఽభవన్ దుస్థా హ్యుపసర్గేణ కేనచిత్"

అని పై వితర్కమునకు మూలము.

2. వ్యాసుని శిష్యులెందఱు ?

కాశీఖండమున:—

"అయుతసంఖ్యశిష్యు లాయాయిపీథుల
వేఱువేఱ భిక్ష వేఁడి తేఱ"

అనుపద్యమునుబట్టి వ్యాసుని శిష్యు లయుతముగా నున్నట్లు చెప్పఁబడినది. అయుత మనఁగా పదివేలు. దీనికి మూలమున "అయుతం మమ శిష్యా యే తైః స్సహ పంక్తి మహం వృణే" అని యున్నది. ఈవిషయము భీమఖండమున "మున్నూరు శిష్యులును నేను" అని తెలుఁగునను, "ఉపావిశామ శిష్యాణాం త్రిశతీచాహ మగ్రతః' అని మూలమునను గూడఁ గలదు. వ్యాసశిష్యులు మూఁడువందలా? అయుతమా ? లేక అయుతమునకుఁ బెక్కురు అని యనుకొనుటయా ?

3. పదార్థావిష్కారము.

దీనినిగూర్చి కాశీఖండమున వ్యాసుఁడును శిష్యులును బంక్తి సాఁగించి కూరుచున్న వెంటనే విచిత్రముగా నులివేఁడికట్టావితోఁ బదార్థము లావిర్భవించినవి, భవనభర్త యన్నము దారవోసినాఁడు అని మాత్రము గలదు. దీనికి మూలమున–

"భోక్తుమేవోపవేశితాః
తద్దివ్యపాకసంభారాన్ దృష్ట్వా తద్రుషయః క్షణాత్
పరాం తృప్తి ముపాగచ్ఛన్ ...
అతితృప్తిం సమాపన్నాః తే తదన్ననిషేవణాత్"

అని మునులు వచ్చుసరికే సమస్తభోజనపదార్థములును సిద్ధముగా నున్నట్లున్నది. ఇఁక భీమఖండమున మున్నూర్గురు శిష్యులతో వేంచేయుచున్న వ్యాసుని, గృహిణి సబహుమానముగా భోజనశాలకుఁ గొంపోయి వృద్ధానుపూర్వకంబుగ గూర్చుండఁబెట్టినది. ఆమెయనుమతిని దివ్యపురంధ్రులు చక్కని యనఁటాకు లిడినారు. గృహిణి పంక్తులన

డుమ నుండి పచారులొనర్చుచు గంధపుష్పాక్షతలచే మునులను బూజిం
చివినయముతో—

"ఇందఱుఁ గూడి శాంతి పతి
యింపుఁడు మజ్జనమాచరింపుఁ డ
ర్ధేందుకళాకిరీటునకు
నీయమృతాన్నము లీపదార్థముల్
మందగతిన్ భుజింపుఁడు స
మస్తజగత్పతి కాశికాపురీ
మందిరవిశ్వనాయకుఁ డు
మాపతి ప్రీతి వహించుఁగావుతన్."

అని మునులకందఱకు నాపోశనములు వోయుచుండ మును
లపుడు "వండినచొప్పనుం బాగపు
వాసనయున్ బాగపాఱుచందమున్
భాండసమృద్ధి... ...సర్వమంగళము"

అని వితర్కించుచు నిదేమిదేమయా? పదార్థములు లేక
యీ యాపోశనము లేమి? అనియు
"అరఁటాకు జూచినన్, ఝల్లనె గుండె యోగిరము శాకములున్
బొడఁగానరామికిన్
'పాత్రసంశుద్ధి కార్యంబు ప్రస్తరించి, యూరకుండిరి యిదియేమి
యొకో? ..."

"కాని మీర్నాదివసంబును నిన్నటియట్లగాక" అనిబిక్కమొగము
లు పెట్టిరి. తరువాత నాసాధ్వి యొకమాట యన్నది.
"ఆరగింపుఁడు లెండు మీ కమృతమస్తు
ప్రొద్దువోయెను జండు..."

అని యంజలి యెత్తె. తోడన సకలపదార్థము లామెయుమోఘ
వాక్యలవనంబున నావిర్భవించెను. అప్పు డావిర్భావముఁ గాంచియు

ను లీమె నన్నపూర్ణమనుగా గ్రహింపఁగలిగిరి. సంస్కృతమునఁ గూడ నీకథాపోషణ మిట్లే యున్నది

"అథాస్మానర్చయామాస గంధపుష్పాక్షతైస్సతీ
పంక్తిం పంక్తిం సమాసాద్య బ్రాహ్మణానాం వరాంగనా
సంతర్పణేన విప్రాణా మనేన భగవానయం
శ్రీకాశీపురవిశ్వేశః ప్రీతో౽భవతు శంకరః
తస్మిన్నవసరేహంచ సుమంతుః పైలజైమినీ
సవైశంపాయనశ్చాన్యే తర్క-వ్యాకులతాం గతాః
న దృశ్యతే పాకచిహ్నం న చ భక్ష్యాదివాసనా
దృష్టే కదలికాపర్ణే జాయతే హృదయవ్యథా

...   .

అస్మా న్వీలోక్య భోక్తవ్యం విప్రా అమృతమసు వః
ఆపోశనే గృహీతే౽భూ త్తత్క్షణే౽న్నం చతుర్విధం
నానావిధాని భక్ష్యాణి...తత్రప్రభావో మహాద్భుతః"

ఈకథాపోషణము కాశీఖండమున లేదు. భోజనానంతరము మును లామెను విశాలాక్షిగా నెఱిఁగినట్లు చెప్పినాఁడు. అంతేకాక కనివిని యెఱుఁగనిపిండివంట లన్నియు నావిందున మును లారగించినట్లు శ్రీనాథుఁడు మూలమున నపూర్వమగువిషయమును పెంచి కథాభాగమును బోషించువిషయమును దుంచినాఁడు.

4. భిక్షాప్రార్థనము.

తెనుఁగు కాశీఖండమున నయ్యాదిమశక్తి, కమండలువు పగులనేసి శాప మీనున్న వ్యాసు నిటురమ్మని పిలిచినది. వెంటనే అందికొన్నది.

"ఆకంఠంబుగ నీవు మాధుకరభిక్షాన్నంబు భక్షింపఁగా
లేకున్కిం గడునంగలార్చెదవు మేలే లెస్స శాంతుండవే
నీకంటె న్మతిహీనులే కటకటా నీవారముష్టింపచుల్"

నీవు గొంతుమీఁద తిండిలేక యంగలార్చెదవు గొప్ప శాంతుండవే.

నేఁడు భిక్షలేనికారణమున శివునియర్ధాంగియైన కౌశికను శపింపఁ జూతువా? బ్రాహ్మణుఁడవుగదా. నీ వేమన్నఁ జెల్లు ననియా? అని జాడించివై చినది. తఱువాత,

"వైశ్వదేవాదివిధులు సర్వమును దీర్చి
యరయుచున్నాఁడు నాభర్త యతిథిరాక
నతిథి పంక్తికి రాకున్న నారగింపఁ
డొంటి నొకనాఁడు..."

"ఆఁకొన్నని న్నిప్పుడు హెచ్చుకుం దాడుట మముఁబోటిగృహిణులకు మెచ్చుగాదు" అనియుఁ బలికినది. దీనికి మూలమున,

"అథగచ్ఛన్ మహాదేవ్యా గృహద్వారి నిషణ్ణయా
ప్రాకృతస్త్రీస్వరూపిణ్యా భిక్షాయై ప్రార్థితోఽతిథిః
భగవన్ భిక్షుకాస్త్రావ దద్య దృష్టా న కుత్రచిత్
అసత్కృత్యాతిథిం నాథో న మే భోక్ష్యతి కర్హిచిత్
వైశ్వదేవాదికం కర్మ కృత్వా గృహపతిర్మమ
ప్రతీక్షేతాతిథిపథం తస్మాత్త్వమతిథిర్భవ
వినాతిథిం గృహస్థోయ స్త్వన్న మేకో నిషేవతే
నిషేవతేఘుం స పరం సహితః స్వపితామహైః
తస్మాత్త్వరితమాయాహి కురు మే పత్యురీహితం
పతిర్మే బహుకాలీనః కాలం న సహతే చిరం
ఆశు గత్వా సమాగచ్ఛ..."

ఇందుఁ దెనుఁగులోనిరీతిగా ముందు విశాలాక్షి పలికినచండభాషితము లుగాని హెచ్చుకుందాడుటలుగాని లేవు. ఎంత నేర్పుగా నుడివినదో పరికింపుఁడు. మఱియు,

"ఎంతయును కాల మీవ్రితం బిట్లు సెల్లె"
"వ్రతము తప్పి భుజింపంగ వలను గాదు"

అని తనయయుతసంఖ్యగలశిష్యులు దానును గలిసియే భుజింప నాహార

మనియు, అదొకవ్రత మనియు వారినెల్లఁ బిలిచినఁ గాని నే నొంటిగ నీయింట భుజింపరా దనియుఁ దెనుఁగువ్యాసుఁ డనినాఁడు. దీనికి మూల మున

"అస్తి మే నియమః కశ్చిత్ స సిద్ధిం చేద్వ్రజే చ్ఛుభే,
ఏకభిక్షాం తదాహంతు కరిష్యే నాన్యథా పునః
అయుతం మమ శిష్యా యే తైస్సహం క్లిమహం వృణే
అన్నం యావ న్నయా త్యర్థః తావ ద్భోక్ష్యే న్యథా నహి"

అనియుఁ గలదు ఇఁక భీమఖండమున విప్రోత్తమా! శాప ముప సంహరించి యిఁటు రమ్మన్నది యాదిశక్తి. తఱువాత.

'భిక్షులేదని యింత కోపింతురయ్య
కాశికాపట్టణముమీఁదఁ గానినేయ ?"

"ఏడు దినంబు లన్నమున కెడ్డము పుట్టినయంతమాత్రలో
నేఁచుచున్నవాఁడవు మునీశ్వర నేఁడును నీదు ధీరతల్
పాడటిపోయెనే శివునిభార్యకుఁ గాశికిఁ బుణ్యరాశికిన్
గాదు నొసర్పఁజూచెదవు గంతపుఁగ్రోధము పెచ్చు లెచ్చఁగన్"

నీవు విప్రుఁడవు గాన నేర మెంచరాదు. భిక్షకు రమ్ము, అన్నది. తఱువాత వ్యాసుఁడు

"తల్లీ యిన్నిదినాలకేనియు సుధాధారారసస్యందిమై
యుల్లంబున్ సుఖయింపఁజేయుపలు కెట్లో వింటి నిప్పొటిలోఁ
బెల్లాఁకొన్నకతాన నే నొకఁడనే భిక్షానకు న్వత్తునో
యెల్లాశిష్యులఁ గొంచువత్తునొ ?" అనియు

అమ్మా! నీ విడుభిక్ష నందఱము పంచి కుడిచి బ్రదికెదము ప్రాణంబు లందఱివి సమానమేగదా, అని యన్నాఁడు. వెంటనే యామె నీవు నీశిష్యులతోఁ గూడియే భిక్షకు రమ్మన్నది. దీనికి మూల మునః—

"కోపే నాలం న భిక్షేతి కాశికాయాం మాగ్ణే తే

మనో దౌష్ట్యం కృతాన్వేత దన్నానాగమనక్రియా
సత్త్వేష్వేవ దినేషు త్వ మోదనాభావమాత్రితః
రోదనం కురుషే క్లాంతః కథం తాపసపుంగవః
తవధైర్యం వివేకశ్చ నష్టౌ. కిం పరయా రుషా
బత మానికలోత్తంస బాలచంద్రశిఖామణేః
ప్రియభోగిపురంధ్య్రాం తే కోపో౽స్మి న్నగరోత్తమే"

అని యున్నది, తరువాత వ్యాసుఁడును:—

"మాత ర్మయా కథమపి శ్రుత మస్మిన్ పురే చిరాత్
వాక్యం సుధారసస్యంది హృదయోల్లాసకారణం
భిక్షార్థ మేక ఏవాహ మాగమిష్యామి వో గృహం
శిష్యైః కిం వాఖిలై స్సాక మేకం సత్యంచ మే వద"

అనియుఁ బైరీతిని యున్నదిగాని శిష్యసహితభోజన మొకవరితముగాఁ బరిగణించినట్లు లేదు. పైఁగా నాతోపాటు నాశిష్యులకుఁ గూడ భిక్ష నను గ్రహింపు మన్నట్లు సూచిత మైనది. గృహిణీసంభాషణము మాత్ర మీ కాశీఖండమున కర్కశముగానున్న దనక తప్పదు.

5 వ్యాసుని మందలించుట.

"భోజనానంతరము ధర్మపత్నియుఁ దానును నాస్థానంబున సుఖోపవిష్టుండై బాదరాయణు రావించి" అని ప్రారంభించి కాశీనగరంబున కపరాధం బొనర్చిన వ్యాసునికిఁ దగినశిక్ష చేయఁదలంచి యాశాని:—

"ఎట్టు పురాణముల్ పదియు నెన్మిదిఁ జెప్పితి వెట్టు వేదముల్
గట్టిగ వేర్పఱించి నుడికారపుసొం పెసలార భారతం
బెట్టు రచించి తీవు ఋషి నెట్టయి తొక్కదినంబుమాత్రలో
బొట్టకు లేక తిట్టెదవు పుణ్యగుణంబులరాశిఁ గాశికన్"
"క్రోధంబు ఫలమె నిర్మల, బోధనునకుఁ దీర్ఘవాసమున కుచితంబే
క్రోధము వారాణసిపైఁ బ్రోదించిన విశ్వభర్త ద్రోహంబగుగా"

"వారణాసి ముక్తిస్థానం బీతీర్థము మీఁద నెవ్వం డన్యాయము దలఁచు వాఁడు రుద్ర పిశాచం బగు' అని దులిపివేసి యుంకను జాలింపక యాకసమాను బలికించినది. వెంటనే యాతఁడు

"కాశి నుండంగ నర్హుండు గాఁడు వీఁడు
వెడలిపొమ్మను మాటలు వేయు నేల ?"

అని పరుషోత్తరముల నధిక్షేపించినాఁడు పరమశివుఁడు. పాపము వ్యాసుఁడు క్షమయుక్తుఁడై శంకరులఁ బ్రార్థించినాఁడు. అతఁడు వినక పుణ్యకాలములందును భూతతిథిని మాత్రము వచ్చుచుఁ గాశీవాసి యై దుర్క్రోశములయవలకుఁ బొమ్మని నాపురిగోపురములు కానరానంతదవ్వు పొమ్మని శంకరుఁడు మాయుకైనాఁడు. చూచితిరా దైవపరీక్ష యెంతదుఃఖాంతముగ ముగిసినదో! దీనికి సంస్కృత మూలమున రీతి వేఱుగ నున్నది.

మునులు భోజనానంతరము పో నుద్యుక్తులై యుండ శంకరునిచేఁ బార్వతి కనుసన్న చేయఁబడి వ్యాసుని ధర్మమునుగూర్చి ప్రశ్నించినది. అతఁడు సాధారణధర్మములు చెప్పుచు 'కోపము లేనిమాట పరోత్కర్షాసహనము విచార్యకారిత్వము, మున్నగునవి ముఖ్యధర్మము' లనును. వెంటనే మహాదేవుఁ డాచెప్పినధర్మములలో నీయొద్ద నేమి గలవయ్యా? అని యడుగఁగా వ్యాసుఁడు మఱి మాటాడలేదు. అప్పు డీశుఁడు వ్యాసుని దెప్పుచు స్వార్థసిద్ధి నందక కోపముచే నెవఁడు శాప మిచ్చునో యాశాపఫల మెవఁదని యడుగ, వ్యాసుఁ డట్టివాఁ డాశాపఫలమును దానే యనుభవించు ననెను. అప్పు డీశుఁడు వ్యాసుని యపరాధ మొనెత్తి తెలిపి శపించును. దానికి వ్యాసుఁడు గడగడ వణఁకుచు నంబికను శరణువేఁడి యష్టమీచతుర్దశీతిథులందు మాత్రము కాశీప్రవేశమున కర్హత గలిగించు నీశ్వరునితోఁ జెప్పు మని పాదములపైఁ బడును. పతి నడిగి యామె దానిని ముదలవెట్టును. ఇట్లుండ నీకథను దెనుఁగులో వేఱుగా గ్రహించి కొంత విడుచుట యేలొకో ? చూడుఁడు.

(వ్యాసఉవాచ)

స్వాధ్యాయకరణే పూర్ణ ర్మహా మిష్టాన్నమానదే
పఞ్చయజ్ఞోర్మనానోఽస్తి యత్త్వయా పరిచర్యతే
త్వమేవ ధర్మం జానాసి పతిశుశ్రూషణే రతా

(గృహిణ్యువాచ)

అయంధర్మో భవే న్నౄణాం క్రియతే చ స్వశక్తితః
సాధారణాని ధర్మాణి సంపృచ్ఛే తాని మే వద

(వ్యాసః)

"అనుద్వేగకరం వాక్యం పరోత్కర్షసహిష్ణుతా
విచార్యకారితా నిత్యం స్వధిష్ణ్యోదయచింతనం

(గృహస్థఉవాచ)

ఏషు ధర్మేషు భో విద్వం స్త్వయి కో స్తీహ తద్వద
తత స్సగితవ ద్వ్యాసః తస్థౌ కించిన్న చోక్తవాన్.

(గృహస్థః)

త్వయ్యేవహిదయాసమ్యక్ ధైర్యం త్వయ్యేవ చోత్తమం
త్వయి సంభావనాస్త్యేవ కామక్రోధవినిగ్రహే
త్వమేవ సమ్యగ్జానీషే వక్తుం చోద్వేగవర్జితం
త్వయ్యేవ సమ్యగ్దృశ్యేత పరోత్కర్షసహిష్ణుతా
విచార్యకారితాయాశ్చ త్వమేవ నిలయో మహాన్
మమైకం బ్రూహి భోవిద్వన్ శాపం దద్యాచ్చ యఃకృథా
అలభ న్స్వార్థసంసిద్ధి మభాగ్యాత్తు స్వకస్య? సః

(వ్యాసః)

యస్స్వార్థసిద్ధిమలభ న్నభాగ్యాచ్ఛపతి క్రుధా
స శాపః ప్రత్యుతభవేత్ తప్తు రేవా వివేకినః

... ...

... ...

తచ్ఛ్రుత్వా వేపమాన స్సః పరిశుష్క-స్వతాలుకః
జగామ శరణం గౌరీం ఉత్తరం స్తచ్చరణాగతః
ఉవాచ చ వచో మాతః త్రాహిత్రాహి భృశం రుదన్
ప త్యష్టమి సదా క్షేత్రే ప్రతిభూతంచ పార్వతి
దిశ ప్రవేశనాదేశం నేశ స్త్వద్వాక్యలంఘకః
ఇత్యుక్త్వా తేన మునినా భవానీ కరుణాజనిః
ముఖం మహేశితు ర్వీక్ష్య తథేత్యాహ తదాజ్ఞయా"

ఇంక భీమఖండమున నీవిషయము పార్వతీ పరమశివు లిరువురును ఋషులెల్ల భుజించి శయనించియున్న ప్రదేశమునకే వచ్చిరి. తోడన ఋషిసంతోషస త్రాసములలోం బ్రత్యుత్థాన మొనర్చినాండు. నమస్కరించినాండు. దండంబెట్టినాండు. వెనువెంటనే శంభుండు కోపసంరంభుండై

"ఓరిదురాత్మ నీ. రముష్టం పచాభాస యోజనగంధి ప్రథమపుత్ర దేవరన్యాయదుర్భాషనాపరతంత్ర బహుసంహితావృథాపాఠపఠన భారతగ్రంథగుంభన పండితం మన్య"

అని మొగలిడి నీవా, కాశికను శపింతువంట "పొమ్ము నిర్భాగ్య మాయూరి పాలమానెడలి, యెచటికేన్ శిష్యులును నీవు నిత్తఱంబ"

"పోక నడగొట్టితేనియు, రాకింతుం జుమీ మొగంబు రాచట్టువమున్,
శ్రీకాశిక ఖండించిన నీకింతట నేలపోవు నీచచరిత్రా"

అని చెవులం బెట్టరాని కటుకులు నుడివెను. అహా! భక్తుని భక్తి పరీక్షింపంబూని యాతని నెన్నే చిక్కులువెట్టిన భగవంతుని పరీక్షాపాక మెంత సున్నితమో పరికింపుండు? అప్పుడు వారియడుగులం బడినాండు వ్యాసుండు. అంబ కనుగ్రహము గలిగినది. దీనికిం గారణము

"కాశి శివునకు శుద్ధాంతకాంత గాన
దానిపై నగ్గి కోపపాత్రంబునైతి
కాశి గౌరికి సవతియే గావ, నేను
దానిపై నగ్గి ప్రేమపాత్రంబునైతి"

అని వ్యాసుఁడు మున్నే చెప్పికొనియున్నాఁడు. అప్పుడు

"వెలివడు మాకుమార యిదివేలవిధంబులనైన నిను నే
నలివ మొఱడఁ జనుట మాని సుఖంబున దక్షవాటికిం
దలఁగలిగొన్న సమ్మదముతో గమనింపుము భీమనాయకుం
డలిగొఁజలేని వేల్పు నిఖిలాభ్యుదయంబులు నీకు నయ్యెడున్"

అని యోదార్చి పంపినది భవాని. సత్యముగా నీవిశ్వేశ్వరప్రవృత్తికి వ్యాసునికప్పు డెట్టి యభిప్రాయమున్నదో ఆగ్రంథముననే స్థానాంతరమున నాభావము వ్యాడించియున్నాఁడు. చూడుఁడు.

బాదరాయణుఁడు కాశికి శిష్యగణముతోఁ గైవల్యసిద్ధికేఁగియున్నాఁడు. తనమును బోవృక్షములెండని మైత్రావరుణ బృహస్పత్యత్రిభరద్వాజముఖ్యులగు మునులును ప్రయాణమై కాశికేఁగిరి. అచ్చటి పురజనులవలన విషయము తెలిసికొన్నారు. అప్పుడువారు

"క్షుద్ధం బత విశ్వేశః స్వయం కో ధాకులోఽభవత్
దినాని స ప్తదత్త్వాన్నం పరిపీడితవా నయం
శిష్యసందోహసహితం మునీంద్రం బాదరాయణం
ద్వైపాయనం ధిక్కృతవాన్ సోఽపి కాశీపతి స్స్వయం
పాత్రైర స్మా నతిథం కృపయా ధారయిష్యతి. ౧౪ అ౧౮-౨౦
"కూడుపెట్టక రేన్నాళ్ళు కుతిలపఱచి, గాసిసేయుట యిది తప్పుగా
దె తానకుఁ ఏదుప కదుశేల కోపించె నిందుధరుఁడు, అకట గుడ్డెత్తి
బాదరాయణునిమీఁద"
"ద్వైపాయనముని వెడలం,ద్రోపించిన కోపగాఁడు ధూర్జటి యీకా
శీపతి మనలను ననుకం,పాపరుఁడై యిచట నేల బ్రదుకఁగనిచ్చున్"

అని యనుకొని గిరుక్కున దక్షపురికి బయలు వెడలినారు.

ఇంక దీఁకి మూలముగూడ సరిగాసేయుచున్నది. ఆంధ్ర కాశీఖండ ఘట్టమునకును దానిమూలమునకును గ్రంథసరవిధానమందు మార్పును ఆలోచించి భీమఖండ[illegible]న్నది. కాశీఖండ

మున నీశాని వ్యాసుని నిందించినది, ఈశుడు శాపమిచ్చినాఁడు. భీమ ఖండమున నీశుఁడే వ్యాసుని నతిపరుషముగా నిందించుటయు శాప మిచ్చుటయు జరిగినది. భవాని శోకాబ్ధి ధైర్యము చెప్పి వ్యాసునికి ముందుదారి చూపి యాశ్వీరదించినట్లు లున్నది. సంస్కృత కాశీఖండము నఁగూడ వ్యాసునిచే శరణుపొందిన దేవి కొంత కరుణించి పుణ్యతిథు లందుఁ గాశీప్రవేశమునకు సెల వీయఁగాఁ దెనుఁగున శివుఁడే దానిని మొదలపెట్టినాఁడు. మఱి పార్వతిమాటయే లేదు. మఱియు భీమఖండ మున "ఆకంఠపూర్ణం నిశ్శంకం భుక్తవంతో వయం తథా" అను ఋషుల మాట కాశీఖండమున "ఆకంఠంబుగ నీవు మాధుకరభిక్షాన్నంబు" అని పార్వతిచే ననిపించినాఁడు, వ్యాసుఁడు భిక్షకు రమ్మనిన గృహిణిని "కమలలోచన, నీలకేశి, బింబాధరోష్ఠి" అని సంబోధించినాఁడు. మూలమున భద్రే! కా త్వం కుతః ప్రాప్తా పూర్వం దృష్టా న కుత్రచిత్ మన్యే ధర్మమయీ మూర్తిః కా త్వం శుభమానసా, త్వద్దర్శనాత్ పరాం ప్రీతిం సంప్రాప్తానీంద్రియాణి మే అని పొగడినాఁడు. దీనికి "నిత్యం వీక్ష్య చరంతం త్వాం భిక్షాం శిష్యైః సర్వశః, త్వమేవమహాం, నోజానీషే జానే త్వా మహమేవహి' అనియు నామె చెప్పినది. తెనుఁ గున నిది మృగ్యము. మూలమున సుభగే, శుభలోచనే, సుందరి" అనునట్టి సంబోధనములే యున్నవి. 'వేనలి పాటుపాటు నరవెంట్రుకలోఁ దిలకింప లావ్యయు, శ్రీ నటియింపఁ గైసదలి వ్రేకని చన్నులు పాలవంకలై, కౌనసియాడ్పు వాలుఁదెలికన్నులఁ గల్కితనంబు చిందఁగా నన' ఒక స్త్రీ పిలిచినట్టు వర్ణించిన శ్రీనాథుఁడు మున్ముందే వ్యాసు నిచేఁ బలికించినాఁడు. మఱియుఁ బై పద్యమునకు మూలమున,

'అథ గచ్ఛన్ మహాదేవ్యా గృహద్వారి నిషణ్ణయా
ప్రాకృతస్త్రీస్వరూపిణ్యా భిక్షార్థం ప్రార్థితోఽతిథిః

అనియే యుండ నామె రూపురేఖాదులు తెనుఁగున వర్ణింపఁబడెను.

ఇది ప్రాకృతస్త్రీ విషయమై యుండవలయును. మఱియు వ్యాసుఁడు తెలిసికొనలేకపోయెను

'వందుచున్నార మను నొక్క పంకజనేత్ర
తిరిగి రమ్మను నొక్క రేకుఁబోఁడి

దేవకార్యంబు నేఁ డనుఁ దెఱవ యోర్తు
ద్వాః కవాటంబుఁ దెఱవదు వనిత యొకతె'

అనునవి మొదలగు నిషేధవాక్యములు, చర్యలు నమూలకము లు. ఐనను నివి యాంధ్రమున సుందరములు.

పురాణములు గీర్వాణభాషలో రచించిన మహాత్ముఁ డొక్క డే. అతఁడును వ్యాసమహర్షి. ఇతి వృత్తము వ్యాసునికి సంబంధించిన పరాభవరూపమైనగాథ. అట్టికట్టి వ్యాసభగవానునకు సంస్కృతభీమ కాశీఖండముల రెంటను దనగాథ భేదభూయిష్ఠముగా వ్రాయుటకుఁ గారణమేమో ? కాశీఖండమునఁ దనకుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ గ్రియా రూపమున ననుభూతమైనసంగతి భీమఖండమునాఁటి కొకరితోఁ జెప్పు ట రూపమున ననుకరింపవలసివచ్చినాఁడు. చిన్న చిన్న మార్పులున్నను సంగతముగానే యుండను. కాని తనకుఁ గల శిష్య సఖ్యను, తనకు శాప మిచ్చినవారి విషయమును, తన్ననుగ్రహించినవారివిషయము ను, తనకుఁ గాశిలో భుక్తి దొరకని దినములసంగతియుఁ, దన కిచ్చిన శాపసంగతి విషయమును భిన్న భిన్నముగాఁ జిత్రింపవలసినంతపని యవు గాని మఱియొండుగాని సంభవించునా ?

శ్రీనాథకవిరాజు సంస్కృతమున వ్యాసుఁ డెట్టివాఁడో తెనుఁ గున నీతఁ డట్టిసిద్ధహస్తుఁడు. తాను పరివర్తించునపుడు మూలములందలి విరోధఘట్టములఁగూర్చి యేమనుకొనెనో ? పురాణములపైఁ బూర్వప క్షము మనకేలయని యున్నదున్నటులే రచించె ననుకొందమా? మూల మునను మంచిమంచిసంవిధానముల మార్చినాఁడే. కొంతస్వతం త్రించినాఁడే. ఈగాథ నిట్లు పరస్పరవిరుద్ధముగా రచింప నేలొకో ? ముఖ్యముగా శ్రీనాథుని భాషాంతరీకరణపద్ధతి, నైషధము, కాశీఖండ ము, భీమఖండములనుబట్టి చూడ మూలములందున్న మహా తర్కవిషయ ములెన్నో యాతనియాంధ్రీకరణమున లోపించినవి, లేనివి కొన్ని పెరి గియు రుచిభేదము ననుసరించియుఁ గొన్ని మార్పులతోఁ జేరియుండు నన తప్పదు. (ఓమితి శివం)